

Gabonakörkép

A piacok helyzete

Élni és visszaélni

GABONANEMESÍTÉS

Mindig nagy figyelemmel kísérik

A mikor január első napjaiban Carter elnök elrendelte a gabonaszállítások leállítását a Szovjetunióba, a világ gabonakereskedelmének meghatározó központját, a chicagói tőzsdét azonnal bezárták. A tőzsdeszünet mindössze két napig tartott, de ez a negyvennyolc óra — és természetesen az embargó döntés — legendó volt ahhoz, hogy a nemzetközi gabonakereskedelem az érdeklődés homlokterébe kerüljön.

Washington — mint már a történelemben oly sok esetben — a gabonát ismét fegyverként próbálja felhasználni politikai céljai érdekében, csak hogy a világgazdaság ma sokkal összetettebb és bonyolultabb, mint bármikor.

A gazdasági szakemberek általában külön foglalkoznak a gabona és a búza világpiacon helyzetével, illetve kereskedelmével. (A statisztikák gabona esetében elsősorban rizsre, kukoricára, árpa, szójára és még néhány más növényi kultúrára vonatkoznak.) A legnagyobb figyelmet a búza-termést és -kereskedelmet kísérik, mivel élelmiszer szempontból ennek van a legkiemelkedőbb jelentősége.

A búzapozíciók

Az elmúlt négy évtizedben a búza világgereskedelmének jelentős hányadát — eltérően más gabonaféléktől — hosszú lejáratú, sok országra kiterjedő megegyezés szabályozta. A többször megújított és megreformált nemzetközi búzaegyezmény a legfontosabb búza-exportőr és búzaimportőr országokat tömörítette meghatározott eladási és átvételi kötelezettséggel, valamint bonyolult árrendszerrel. Néhány évvel ezelőtt azonban a fokozódó ellentétek következtében az egyezmény gyakorlatilag felbomlott. Irányító szerve, a Nemzetközi Búzatanács — International Wheat Council; IWC — ma már csak statisztikai és adminisztratív kérdésekkel foglalkozik. (Az egyezmény fennállása idején az ellentétek forrása az volt, hogy a legfontosabb exportőr államok — USA, Kanada, Franciaország — a gabonamonopólium megteremtésével kívánták biztosítani világpiacon helyzetüket.)

A világ búzatermésére vonatkozó igen gyakori becsléseket mindig nagy figyelem kíséri. Egy-egy jó vagy rossz termése ugyanis jelentősen befolyásolhatja az országok többségének gazdasági helyzetét, fizetési mérlegének alakulását. Az 1979—80-as mezőgazdasági évben az előrebecslések szerint a világ búzatermése mintegy 420 millió tonna. Ennek a mennyiségnek mintegy 18 százaléka, vagyis 77 millió tonna veszt részt a nemzetközi kereskedelemben. A világpiacon alakulásába gyakorlatilag négy országnak — USA, Kanada, Ausztrália és Argentína — van beleszólása, együttes búzakereskedelmük ugyanis eléri a 65 millió tonnát. Az Egyesült Államok 36, Kanada 14, Ausztrália 11,5, Argentína pedig 3,5 millió tonnás exporttal jelentkezett.

Az Egyesült Államok szilárdan tartja első helyét a világ búzakereskedelmében, évente a termés 50—60 százaléka kerül exportra. A magtárak — az öt éve tartó kedvező időjárás következtében — csordultig vannak búzával, Kansas és Oklahoma, valamint Michigan kiváló minőségű földjei esztendőről esztendőre rekordtermést adnak. (A búzatermelés az USA-ban időnként komoly és megoldhatatlan problémát jelent. Egészen a 70-es évek elejéig az amerikai farmerek állami támogatás-

ban részesültek, ha kevesebb búzát vetettek az árak fenntartása céljából. Ezt a támogatási rendszert később megszüntették, amikor a FAO nyilvánosságra hozta: félmilliárd ember éhezik szerte a világon.)

Az amerikai exportbúza New Orleans és a texasi öböl hatalmas kikötőiből hagyja el az országot. A nagy üzletek pedig a chicagói gabonatőzsdén kötnek meg, amely ma már a nemzetközi búzaár alakulásának szinte egyedüli központja. A londoni, a rotterdami és még néhány más gabonatőzsdén ugyancsak jelentős üzletkötések bonyolódnak le, ezek fontossága azonban jócskán elmarad Chicago mögött. A nemzetközi búzakereskedelmet mindössze féltucat monopólium tartja a kezében, ébren vigyázva arra, nehogy újabb vetélytársak kerüljenek be a „gabona-business”-be. Az amerikai Cargill és Continental Grain mellett az argentin Bunge, a francia Dreyfus és a svájci André alkotja a búzakereskedelem „Öt Nővérnek” nevezett elitjét. A milliárdos üzletek óriási profitokat biztosítanak évről évre. Az öt legnagyobb kereskedőház újabban svájci leányvállalatain keresztül bonyolítja le ügyleteit, mivel itt jóval nagyobb adókedvezményben részesülhetnek, mint odahaza.

Az Egyesült Államok külkereskedelmében az élelmiszer-kivitel jelentős tényező. A mezőgazdasági termékek exportja évente mintegy 32,5 milliárd dollár bevételt eredményez, s ez az összeg egyötöde a teljes amerikai kivitel értékének. (Sokatmondó adat, hogy a világ élelmiszerexportjának 85 százaléka két országból, az Egyesült Államokból és Kanadából származik.)

Kukorica és szója

A kukorica esetében a világpiacon az USA minden más országot maga mögé szorít. Termelési és kereskedelmi részesedése olyan magas, hogy a többi termelő állam szinte „alig rüg labdába”. Az 1979—80-as mezőgazdasági évben — becslések szerint — a világ kukoricatermése 406 millió tonna volt, ebből 193 millió tonna az USA-ban termelt, s a kivitel elérte az 55 millió tonnát. A többi gabona exportja 101 mil-

ió tonna volt, s ebből 71 millió tonna amerikai eredetű. A búza és a többi gabona összes exportjából az Egyesült Államok több mint 60 százalékkal részesedik, tehát jelentősége és súlya meghatározó a gabonapiacra. (Összehasonlításképpen a második helyen álló Argentína éves gabonakivitele 9,6 millió tonna, tehát a világgazdaság nem egészen 10 százaléka.)

Kiemelkedő helyet foglal el az amerikai mezőgazdaság a világ szójababtermelésében is: a 95 millió tonnás világtermésnek kétharmadát, az exportnak pedig több mint 20 százalékát adja. A kedvező időjárás, a kiváló minőségű föld mellett az amerikai mezőgazdasági eredményekben meghatározó szerepe van az igen fejlett technikának. A lakosság mintegy 5 százaléka foglalkozik földműveléssel, s számítások szerint egy farmer 75 ember táplálékát termeli meg. Az amerikai mezőgazdaság e tényezők eredményeként túlsúlyra tett szert a világ élelmiszer-termelésében és -kereskedelmében.

1976. októberében lépett életbe az öt évre szóló hosszú lejáratú szovjet—amerikai gabonaegyezmény, amelynek értelmében a Szovjetunió évente 6 millió tonna gabona — fele-fele arányban búza és kukorica — átvételét garantálja. Ezt a mennyiséget a Szovjetunió minden előzetes tárgyalás nélkül kétféle millió tonnával emelheti, tehát gyakorlatilag évente 8 millió tonna gabona hagyja el az amerikai kikötőket szovjet rendelésre. Tavaly októberben megállapodás született arról, hogy a hosszú távú szerződésben biztosított 8 millió tonnán felül a Szovjetunió ez év októberéig további 17 millió tonna gabonát vásárol az Egyesült Államoktól. (A pótlólagos szovjet vásárlás azért vált szükségessé, mert a termés tavaly kedvezőtlenebbül alakult a vártnál — 179 millió tonna gabona került a magtárakba.)

Az amerikai elnök gabonaszállítási tilalma a pótlólagos 17 millió tonnára vonatkozott, Washington eleget kíván tenni a hosszú lejáratú megállapodásban vállalt kötelezettségeinek — legalábbis az eddigi nyilatkozatok szerint.

Az elnök és környezete azzal számolt, hogy a gabonaembargó számottevő zavarokat okoz a szovjet gazdasági életben. Erre nem került sor, s mint ahogy Leonid Brezsnyev a Pravdának adott nyilatkozatában megállapította, „magától értetődik, hogy az amerikai kormány ezek az akciói semmiképpen nem okoznak nekünk olyan kárt, amilyenre kezdeményezői nyilvánvalóan számítottak. Azok a cinikus számítások, hogy a Szovjetunióban romlik az élelmiszerhelyzet annak következményeként, hogy az Egyesült Államok leállította gabonaeladásait, azokra a badar elképzelésekre épülnek, amelyeket a mi gazda-

ságunk potenciáljáról alkottak”. A Szovjetunió a belső tartalékok mozgósításával, valamint új beszerzési piacok bekapcsolásával rövid idő alatt pótolni tudta a leköltött, de le nem szállított amerikai gabona egy jelentős részét. Mindenekelőtt: a többi gabona-exportáló tőkés ország nem volt hajlandó csatlakozni az embargóhoz. Kanada és Ausztrália a korábbi évekével azonos mennyiséget exportál a Szovjetunió felé, Argentína pedig lehetőségeihez képest fokozza eladásait, akárcsak a kisebb exportőr országok.

Az árak mozgása

A gabonakiviteli tilalom hatalmas tiltakozást váltott ki az amerikai farmerek körében, hiszen egyik órától a másikra 17 millió tonna megtermelt gabona vált „fölöslegessé”. A kormány sietve felvásárolta a farmerek készleteit az elégedetlenség csillapítására. Ez az „akció” több mint 3 milliárd dollárjába került a költségvetésnek, illetve végső soron az amerikai adófizetőknek. A felvásárolt gabona jelentős része hosszú évekre a tárolókba kerül, s ez ugyancsak tetemes kiadásokkal jár.

A búza világpiacon az árak érzékenyen reagálnak minden jelentősebb gazdasági és politikai eseményre, s ezen kívül az áralakulásra, a keresleti és kínálati viszonyok mellett még a spekuláció is hatással van. 1978 óta a búzaárak folyamatosan emelkednek. A tavalyi év gyengébb termésűsége, a fokozódó spekulációs tevékenység, valamint a gabonakereskedelem megélénkülése felhajtotta az árakat, s az év végén egy tonna ára már meghaladta a 150 dollárt. Az amerikai embargó bejelentése után — a hirtelen keletkezett felesleg miatt — az ár zuhanni kezdett, s az első negyedév átlagára 100 dollár körül alakult tonnánként. Piaci előrejelzések szerint ez a csökkenési tendencia tovább tart. Hasonló a helyzet a kukorica árának alakulásában; egyelőre itt is csökkenő irányzatú az ár.

Az árcsökkenés irányába hatnak a legújabb becslések a világ 1980—81. évi gabonaterméséről is. Az általában megbízhatóan tartott amerikai előrejelzések szerint az előző évinél kedvezőbb termés várható a világon, különösen a Szovjetunióban és a többi szocialista országban. A búzatermés mintegy 40, az egyéb gabonatermés pedig megközelítően 35 millió tonnával haladja meg az előző évit, s a növekmény nagy részét a szocialista országok adják.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Hívjátok Lisettát!

OGGI

Lisetta Gräu a neve, 36 éves és két kislíú édesanyja. Makacs, optimista és a gyerekek és serdülők ügyével foglalkozik. Szervezetét, amely 1979 novemberétől működik, „Lylaphone”-nak nevezik. Lelki elsősegély-szolgálat olyan kisgyermekeknek, akik nem tudják problémáikat egyedül vagy otthon, a családjukkal megoldani.

Egy ilyen „gyermekszakszervezet” létrehozása a nyugodt Svájcban kisebb-fajta forradalomnak számít, ami sok vitát indított.

— Gräu asszony, mi is ez a „Lylaphone”?

„Megpróbálunk hangot adni azoknak a kisgyerekeknek, akiknek otthoni és iskolai problémái iránt senki nem érdeklődik. A Lylaphone tehát egy nagy megafon, olyan gyerekeknek, akiknek szükségük van arra, hogy valamilyen módon hallassák hangjukat.”

— Hány ember dolgozik Önnel?

„Hatan vannak. Egy óvónő, három pszichológus, egy gyermekorvos és egy szociológus.”

— Ön kitől kapott pénzt erre a szervezetre?

„Senkitől. A zürichi tanács adott nekem néhány helyiséget egy villában — amit én Drakula-villának hívok —, s amelyért csak szimbolikus bérleti díjat fizetek. Aki velem dolgozik, azt ingyen teszi, saját elhatározásból. Természetesen valamennyien a hivatásukból élnek, de segítenek nekem, anélkül, hogy bármit is kérnének érte. Ami engem illet, a Lylaphone-tól nem messze van egy magánóvodám, abból élek.”

— Milyen gyermekek fordulnak a Lylaphone-hoz?

„Mindenféle társadalmi osztályból és rétegből kerülnek ki, s általában 10—16 év közöttiek. A Lylaphone csak nemrégiben kezdte meg működését, s pillanatnyilag hetente kétszer jöhetnek hozzám. A jövőben azonban mindennap szeretnék a rendelkezésükre állni.”

— És Ön pontosan mit csinál?

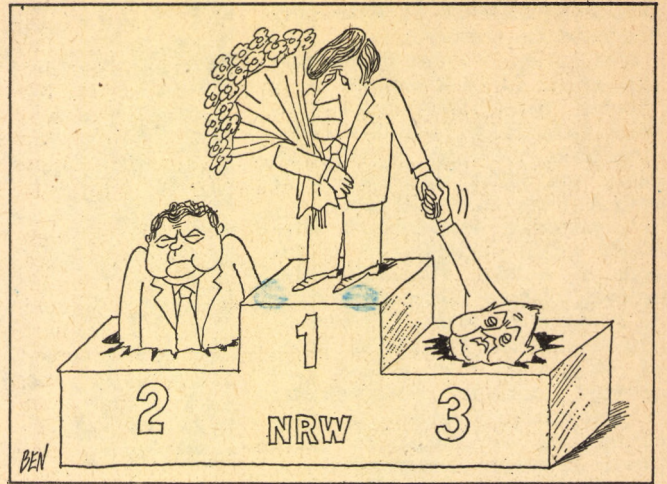
„Megpróbálom megoldani a problémáikat. Elmeséltetek mindent, amit normális körülmények között nem mondhatnak el sem otthon, sem pedig az

iskolában. Vagy mert félnek, hogy megbüntetik őket, vagy mert senki sem hallgatja meg őket. A szülőknek gyakran nincs idejük, sem kedvük, hogy gyermekeikkel foglalkozzanak. Így aztán a gyerekek, legyőzve félelmüket és bizonytalanságukat, inkább a Lylaphone-hoz telefonálnak. Miután világhosszá válik a gyermek, vagy gyakran egy egész társadalmi osztály problémája, egy rózsaszín papírra írt levéllel meghívom magamhoz a gyermek tanárnőjét. A rózsaszín azt jelenti, hogy nincs még háború — csak egy derűs beszélgetésre szól a meghívó. Ha viszont nem fogadja el a meghívást, hát háborút hirdetünk — amit már piros színű levélpapíron tudatunk.”

— És akkor mi történik?

„Ha a tanárnő visszautasítja a látogatást, összehívjuk a szülőket, és az iskolaigazgatóhoz küldjük őket. Ha azonban a szülők kerülnek »vád alá«, a probléma természetesen sokkal kevesebb, s ez esetben valamelyik munkatársam, például a pszichológus segítségét kérem.”

— Melyek az Önökhöz forduló diákok leggyakoribb problémái?

Schmidt Genscherhez: Októberig kihúzlak...

(Süddeutsche Zeitung)

„A különleges eseteket leszámítva, a panaszok nagyon hasonlóak. Azt mondják, hogy a szülőknek nincs rájuk idejük, hogy kevés barátjuk van, hogy a papával és a mamával soha nem beszélgetnek, mert a nagyok meg vannak győződve arról, hogy az ő életükről a kicsiknek semmit sem kell tudniuk. Az-

tán például, az iskolában túl szigorú a tanárnő, sok leckét ad fel, vagy egyáltalán nem is érdeklik őt tanítványainak problémái... Mindezeket úgy segíték, hogy az érdekeltekhez eljuttattam a gyerekek protestálásait. Ha akarjuk, nevezhetjük magunkat szakszervezetnek, vagy akár nővérnek is.”

Az ünnepi könyvhét választékából ajánljuk

- ... pld. Kulin Ferenc: **FIATAL MAGYAR PROZAIROK**
1965–1978 (Kortársaink) kb. 37 Ft
- ... pld. Vasí Géza: **FIATAL MAGYAR KÖLTŐK**
1965–1978 (Kortársaink) kb. 35 Ft

- ... pld. **ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI ENCIKLOPÉDIA. A–J**
Főszerkesztő: Szabó Imre 230 Ft
- ... pld. **ÁZ IPARMŰVESZETI MUZEUM GYŰJTEMÉNYCSOPORTJAI**
Szerkesztő: Miklós Pál kb. 310 Ft
- ... pld. Kovács Éva–Lovag Zsuzsa: **A MAGYAR KORONA ÉS A KORONÁZÁSI JELVÉNYEK**
kb. 130 Ft
- ... pld. Lukács György: **AZ ESZTÉTIKUM SAJÁTOS SÁGA**
1–2. kötet 104 Ft
- ... pld. **MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE 6. 1848–1890**
1–2. kötet, Főszerkesztő: Kovács Endre 414 Ft
- ... pld. **NÉPRAJZI LEXIKON. 3. kötet** kb. 210 Ft
- ... pld. **A SZOVJETUNIO TÖRTÉNETE. 1–2. kötet**
A legrégebbi időktől a Nagy Októberi Szocialista Forradalomig 120 Ft

- ... pld. Fajth Tibor: **SVÁJC** 131 Ft
- ... pld. Pethő Tibor–Szombathy Viktor: **AUSZTRIA** 132 Ft
- ... pld. **ROMANIA** 118 Ft
- ... pld. **SZOVJETUNIO** 142 Ft
- A 4 kötetes válogatás ára 523 Ft

A könyveket a megrendelések beérkezési sorrendjében, a készletünkből szállítjuk.

A könyvek megrendelhetők a kivágott és kitöltött hirdetési szelvényen vagy postai levelezőlapon. Egyéni vásárlóinknak készpénzfizetés esetén 200 forint felett a szállítási költségmentes. Részletfizetésnél a postaköltséget, valamint a 3 százalékos kezelési költséget felszámítjuk. Részletfizetési kedvezményeink: 400 forint felett 4 havi, 600 forint felett 6 havi törlesztés.

Címünk: Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat könyvszolgálat

Százhalombatta, Pf.: 29. 2440

Alulírott megrendelem postai szállításra a fenti műveket:

* részletfizetéssel

** készpénzfizetéssel

(A nem kívánt feltétel törölnendő.)

Kelt

a megrendelő aláírása

A megrendelő neve:

Címe (irányítószámmal):

Csak részletfizetés esetén töltendő ki!

Születési hely, év:

Anyja neve:

Munkahelye:

**Művelt Nép
Könyvterjesztő
Vállalat**

„Poloska” és elhárítás

Az ipari kémkedés új korszaka

A komputerbűnözés módszerei

Néhány év óta minden magára valamit is adó nyugati gazdasági és műszaki folyóirat hosszú cikksorozatokban hívja fel olvasói és az üzleti világ figyelmét a vállalati titkok, az üzletpolitika egyre nagyobb sebezhetőségére. A „poloskának” elnevezett parányi lehallgatókészülék az üzletemberek és a műszakiak első számú ellensége lett...

A gazdasági hírszerzés a fejlett tőkés államokban az évtized fordulóján már olyan méreteket öltött, hogy az egyes cégek féltve őrzött titkainak védelmére külön iparág jött létre. A konkurrenciaharc kiéleződése — az értékesítési lehetőségek nehezebbé válásával párhuzamosan — ma már egyetlen jelentősebb vállalatnak sem engedi meg, hogy profitjának egyre növekvő részét ne a biztonság szolgálatába állítsa.

„Fül”-konjunktúra

Az egyik amerikai cég igen előnyös eladási előszerződést kötött egy régi vásárlójával elektronikai alkatrészek értékesítéséről. Néhány órával az üzlet végleges nyelbeütése előtt azonban a vásárló — meglepetésre — elállt vételi szándékától. A szükséges komponenseket egy másik vállalattól szerezte be — lényegesen alacsonyabb áron. Az érthetetlen páfördulást az eladónál vizsgálat követte: háromnapos lázas kutatás után abban a teremben, ahol az üzleti döntéseket hozták, két apró fémtárgyat találtak a sötétítőfüggöny ráncába „beépítve”. Ezek után nem volt nehéz kideríteni hogy a „láthatatlan mikrohallámú szálak” a versenytárhoz vezetnek. A lehallgatókészüléket elhelyező cég így értesült a szándékolt eladási árról, s ennek ismeretében tette meg olcsóbb ajánlatát...

Hasonló tisztességtelen árharcról naponta tudatjuk a szerencsés elhárítással a lehallgatókészülékek elhárításával, hatástalanításával foglalkozó vállalatok, amelyek természetesen borsos áron végzik el korántsem egyszerű munkájukat. (A „poloskairással” foglalkozó szakembereknek lépést kell tartaniuk a legkorszerűbb technikával; az üzleti titkokra vágyók ugyanis leleményességükkel napról napra újabb meglepetéseket képesek okozni.

Persze a kis kémkészülékek gyártásával és észrevétlen beszerelésével foglalkozó féllégit vállalatok „tudása” mindig megelőzi valamelyest az elhárítókat. Ebben az „iparágban” is kialakulóban van már-már a kereskedelmi és technikai háborúnak is beillő versenyfutás.)

1979-ben ugrásszerűen megnőtt az angol postához érkezett bejelentések száma a telefonkészülékek átvizsgálására vonatkozóan. A mű-

szerszerek alig győzték a túlorázást, s rövid idő alatt igen nagy mennyiségű gyufafej nagyságú lehallgatót tettek ártalmatlanná. A telefonkagylóban elhelyezett kis mikrofonok több száz méter távolságra közvetítik a beszélgetést. A legújabb „csodabogár”: a telefonkészülékbe rejtett „poloskát” a telefonszám leírásával működésbe lehet hozni. A tárcsázás után a hívott készülék nem cseppet, de a szobában folyó üzleti tárgyalás vagy műszaki megbeszélés több utcával odébb is hallható „egyesben” a vevőkészüléken. A patinás angol posta is hamar megsejtette a kínálózó jó üzletet, s ma már — előzetes bejelentés után — csak díjazás ellenében vállalja a készülékek vizsgálatát.

Nyugat-Európában a gazdasági és műszaki titkok illetéktelen megszerzéséért kiróható büntetések, bírságok összege annyira alacsony, hogy szinte csábítja a „füleket”. Ráadásul Franciaországban, az NSZK-ban és Olaszországban a törvény nem is tiltja bizonyos típusú lehallgatókészülékek használatát.

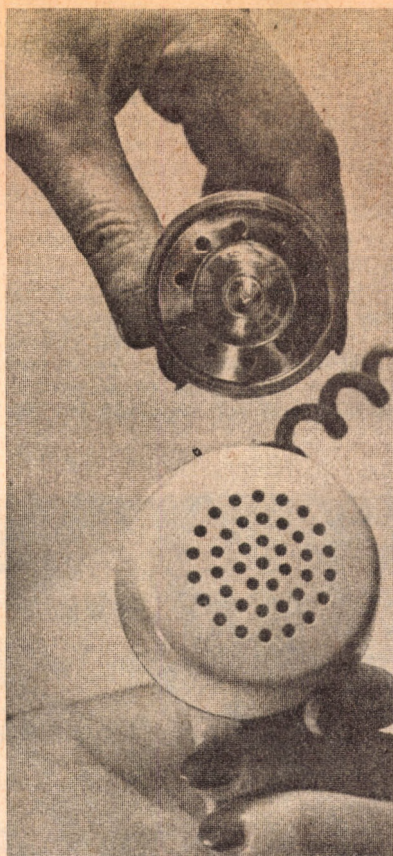
Az Egyesült Államokban tilos a „minikémek” használata, forgalmazása, exportja és importja. Ennek ellenére virágzik a „poloskák” feketepiac, s a hatóságok gyakorlatilag teteletlenek. A büntetésként adható két év börtön vagy ötezer dollár nem jelent különösebb elrettentést. Nevetségesen alacsony a kockázat és az összeg a lehallgatás hozta milliókhoz képest.

Érthető módon még egyetlen cég sem hozta nyilvánosságra veszteségeit, amelyeket a lehallgatás következtében volt kénytelen elszívni. Nagyon is bizalmasan kezelik ezeket az ügyeket, hiszen a további üzletmenetre rossz fényt vethet a gondatlanság vagy az ügytelenség. (Nem véletlen, hogy a „gazdasági Watergate-ügyek” a nyugati sajtóban is csak igen ritkán jelennek meg cégmegnevezéssel.) A gazdasági kémkedés ellen senki nincs bebiztosítva, sőt szakemberek — számításon alapuló — véleménye szerint minden olyan vállalat, amelynek éves forgalma eléri a kétmillió dollárt, csaknem bizonyos lehet, hogy lehallgatási célponttá vált.

Az elektronika árnyéka

A mikroelektronika nagyívű fejlődése a hetvenes években olyan lehallgató berendezéseket és főleg telepítéstechnikát tett lehetővé, amelyek ellen védekezni csak a legmagasabb műszaki szinten lehet. A tőkés világ jelentősebb cégei ezért igen szigorú intézkedéseket hoztak titkaik kiszivárgása ellen. Szinte lehetetlen idegenek belépése a gyárak tervező-fejlesztő részlegeibe. A látogatókat — még a tárgyalópartnereket is — pedig kísérők hada követi.

A gazdasági és műszaki vezetők szobáit időről időre a mennyezettől a padlóig modern berendezésekkel

TELEFONBA SZERELT LEHALLGATÓ

Csak töredékrésszel manipulálnak

átvizsgálják. Az irodákban adódó szerelési, javítási munkákat egyre több cégnél csak kipróbált, megbízható házi szerelők végezhetik el, a lehallgatókészülékek többségét ugyanis a tapasztalatok szerint szerelőnek „álcázott” ügynökök helyezik el.

Újabb már az ajándékokat is megvizsgálják. A konkurrencia ugyanis — miután mind nehezebben tudott lehallgatót telepíteni a gyárakban és az irodákban — ma már ajándékban adott tollakba, öngyújtókba helyezi el a kis készülékeket.

A nagyobb nyugati vállalatok külön részlegeket állítottak fel az elektronikai biztonság szavatolására a legmodernebb — és még drágább — elhárítóberendezésekkel felszerelve. Kénytelenek azonban sok esetben külső tanácsadókat, ügynököket is igénybe venni, mert nem egyszerű megbirkózni a bonyolult feladatokkal, hiszen ma már a szükséges szakértelem a lézertechnikát is magába foglalja.

Az ipari elhárítás napjainkban állandó műveletté vált. Az egyik amerikai számítógépgyártó cég — nevével jótékony kód borítja — elhárító szakemberei egy új géptípus ármegállapító megbeszélése előtt nagy teljesítményű lehallgatót fedeztek fel a székház konferenciatermében. Az értekezlet így csak néhány perces késedelmet szenvedett, a konkurrencia mégis tudomást szerzett az ott elhangzottakról. Az történt ugyanis, hogy két lehallgatót helyeztek el: az egyiket — hogy elterelje a „testvérről” a gyanút — szinte tálcán kínálták a biztonsági embereknek. A másikat viszont igazán jó helyre rejtették.

A gazdasági hírszerzés elhárítását oktató iskolák fénykorukat élik. A nagy érdeklődés miatt a tanfolyamokra csak előjegyzéssel lehet bejutni, s a tandíjak az inflációt jóval meghaladó ütemben emelkednek. A tantárgyak köre pedig egyre bővül, mert az üzleti információk szerzésének lehetőségei is szélesednek a technika fejlődésével.

A viszonylag hagyományosnak számító — de módszereiben állandóan megújuló — lehallgatás szomszédságában felcseperedett a komputerekben tárolt információk megszerzésének, illetve — a kon-

kurrencia igényeinek megfelelő — meghamisításának az üzlete!

Ez az igen nagy szakértelemet követelő „intelligens bűnözés” még csak kamaszkorát éli. Néhány, sok millió dolláros kárt okozó „belenyúlás” a számítógépek mágnesszalagjaiba vagy programjába azonban már felhívta a figyelmet a 80-as évek várható újabb veszedelmeire.

A komputerbűnözés szülőföldje az Egyesült Államok. Kezdetben viszonylag kisebb összeget tett ki a kimondottan magánbűnözők által okozott kár. Bankok alkalmazottai, vagy bankszámlákkal rendelkező személyek mind gyakrabban hatolnak be a pénztézetek számítógéptermeibe, ahol „belenyúlnak” a komputer programjába, s azt kiülőálló számára észrevétlenül módosítják. Így saját — vagy ismerőseik — számláján a korábbi tartozás helyett követelés keletkezik. Az ellenőrzés pedig csak hosszú idő múltán fedezi fel — ha egyáltalán felfedezi — a manipulációt. Becslések szerint az ilyen jellegű csalások évente százmillió dollárt kárt okoznak az amerikai bankoknak.

Több nagyságrenddel nagyobbak azok a károk, amelyeket a termelő és kereskedelmi vállalatok pénzügyi nyilvántartásába való „belenyúlás” okoz. A mágnesszalagokon eszközölt — rendszerbe illő — törések és új információk betáplálása szinte észrevétlenül megváltoztatja egy cég pénzügyi és könyvelési helyzetét, s ez akár részvényeinek tőzsdei árfolyamára is komoly hatással lehet. A számítógépre vitt piaci stratégia, árpolitika manipulálása téves döntések, anyagi és erkölcsi veszteséget okozó vállalatirányítási kiváltását „eredményezi”.

Drágult a biztosítás

A számítógépes bűnözés, a komputeren végrehajtott beavatkozás igen nehezen fedezhető fel. Hiszen a milliányi adatnak csak egy töredékrészevel manipulálnak, s a programok megváltoztatása is szabályszerűen történik. (Nem is lehetne ez másként, hiszen ezen a területen csak olyan bűnöző „él meg”, aki kiválóan ért a komputer technikához.)

A programok állandó ellenőrzése csak korlátozott lehetőség van, a számítógépeket ellenőrző újabb számítógépek beállításai pedig meglehetősen költségesek. A legkézenfekvőbb megoldás a gépek, a programok és az adatok szigorú őrzése — ugyancsak a mikroelektronika és a lézertechnika segítségével. Biztos eredményt azonban ezek a berendezések sem garantálnak. Sok esetben ugyanis a cég saját alkalmazottja munkaidőben — és észrevétlenül — avatkozik be. (Egy chicagói vállalat számítógépen őrzött árpolitikáját — a komputerterem legszigorúbb őrzése ellenére — a konkurrencia tudomására jutott. Csak hosszas nyomozás után derült ki, hogy a számítógépes szolgálat egyik jól képzett alkalmazottja a versenytárs vállalat beépített embere.)

A hetvenes évek krimibe vagy tudományos-fantasztikus irodalomba illő gazdasági és műszaki hírszerzése a tőkés gazdasági szakemberek számára is világossá tette, hogy a piaci pozíciókért folyó küzdelem harcba küldi a korszerű technikát. A helyzet súlyosbodásának talán az egyik, legbiztosabb barométere a biztosítási díjak alakulása: néhány esetből okulva a biztosítótársaságok ma már csak igen magas összegekért hajlandók fedezetet nyújtani komputerprogramokra, bizalmas üzleti és műszaki információkra.

GONDA GYÖRGY — SZENTGÁLI PÉTER

A z indiai emigrációban élő dalai láma, aki körül politikai és vallási szempontból már olyan sok heves vihar dúlt —, ismét hallat magáról. Mindenki sejtette, hogy a főpap 1958 óta, amikor Indiába emigrált bár nagy nehézségek árán, de valószínűleg rendszeresen is fenntartott bizonyos kapcsolatokat tibeti híveivel. Am most fordult elő először, hogy a dalai láma ezt hivatalosan is elismerte. Egy Delhiben közzétett nyilatkozatban a főpap szó szerint azt mondta: „huszonegy év alatt először fordult elő, hogy nemcsak szeretett honfitársainkkal, de a kínai kormánnyal is felvettünk kapcsolatokat”. Ebben a nyilatkozatban természetesen a kínai kormánnyal felvett kapcsolat elismerése az érdekes, de talán nem is olyan új, mert a jól informáltak régebben is tudtak arról, hogy időről időre léteztek bizonyos kapcsolatok Peking és a főpap között. Egyelőre még nem állapítható meg, mit jelent ez a mostani kihangsúlyozás. De valószínű, hogy fordulópontot jelent a dalai láma körül kialakult helyzetben, annál is inkább, mert ennek a nyilatkozatnak még egy további folytatása is volt.

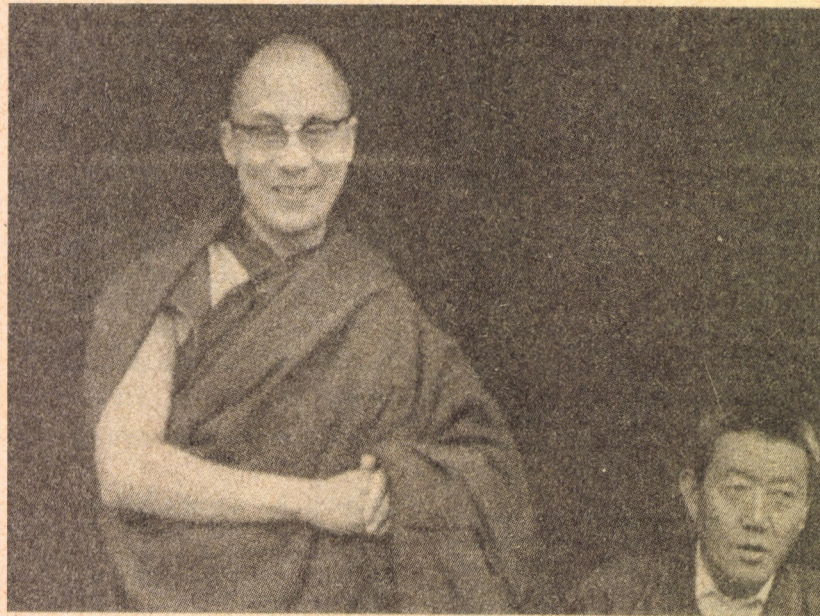
Am még mielőtt erre visszatérnénk, közelebbről is meg kell vizsgálni a dalai láma szerepét Tibet történetében. A lhaszai székhely, a Potala kolostor mindig is rejtélyes központnak számított, holott csak arról volt szó, hogy a dalai láma, a vallási vezető, ha Kínában zavaros viszonyok uralkodtak, és a pekingi központnak nem volt ideje és módja odafigyelni arra, hogy Tibetben mi történik, politikai vezetőszeret is vindikált magának. Ez így volt a legutóbbi csaknem száz éven keresztül, amikor is az európai hatalmak az ópiumháború kezdetével elindították azt a folyamatot, melynek célja a császári Kína szétzilolás és gyarmatosítása volt. A második világháború után azonban Kína ismét egységes állammá vált és a népköztársaság kiterjesztette korábbi kétségtelegül gyakorolt szuverenitását Tibetre is.

Tibetben Lhaszát és a dalai lámát mindig valami titokzatos, sőt misztikusnak mondható légkör vette körül. Ennek oka elsősorban az volt, hogy Tibetet dél, tehát India felől hatalmas hegyóriások határolják, és ezért innen rendkívül nehezen megközelíthető. Maguk a tibetiek is gondosan ügyeltek mindig arra, hogy elsősorban délről idegenek, lehetőleg ne lépjenek országuk területére. A mi Körösi Csoma Sándorunk, aki a magyar őshazát sejtette a Himalája hóborította csúcsai mögött, Tibet kapujában halt meg. A modern idők legeredményesebb Tibet-kutatója, a svéd Sven Hedin sem tudott eljutni Lhaszáig. A tibeti fővárost csak egyszer foglalták el a század elején az angolok egy katonai expedíció segítségével, de csakhamar visszavonultak és ettől az időtől kezdve Tibet déli kapui még inkább bezáródtak.

A dalai láma körül kialakult misztikus légkört fokozza az, hogy személyét a tibeti buddhisták tulajdonképpen állandó „reinkarnációnak” tartják. Ha a dalai láma meghal, akkor megindul a keresés azon személy után, akibe az elhalt dalai láma lelke beköltözött. Hogy ki az újjászületett dalai láma arról állítólag „pontosan meghatározott jelek” győzik meg a dalai lámát kereső buddhista papokat. A jelenlegi dalai lámával is, aki egyszerű tibeti parasztsaládból származik, ez volt a hely-

zet. 1935-ben állapították meg róla (akkor még zsenge ifjúkorban volt) a buddhista papok, hogy ő az újjászületett dalai láma. Amíg ő felnőtt, legfőbb buddhista méltóságokból alakult régenstanács vezette helyette az ügyeket. Amikor nagykorú lett átvette Tibet felett nemcsak a legfőbb egyházi, de az akkori körülmények között a politikai hatalmat is.

Ez addig tartott, amíg a Kínai Népköztársaság érvényesíteni kívánta és tudta Tibet felett Peking korábban is gyakorolt szuverenitását. A dalai láma és környezete viszont nem volt hajlandó Peking-

A DALAI LÁMA INDIAI OTTHONÁBAN

„Erről a kérdéssel egyelőre még túl korai beszélni”

gel együttműködni. A kínai csapatok közeledtével 1959-ben a dalai láma kis számú kísérettel titokban elhagyta a Potala-palotát, és rendkívül kalandos utazás után Indiába érkezett. Hogy bizonyos összeköttetést régi híveivel az emigrációban is fenntartott, erre már céloztunk. De kétségtelen, hogy befolyása az emigráció ideje alatt elsősorban politikai téren erősen csökkent. Annál is inkább, mert a mindenkor dalai láma szellemi és politikai riválisa a tasi vagy pancsen láma — akinek székhelye a Tasi Lumpói kolostor.

A pancsen láma hamar megtalálta a Pekinggel való együttműködés módját, maga is többször járt Kínában és kétségtelen, hogy a dalai láma távollétében ő számít Tibet szellemi és politikai vezérének. Annál érdekesebbek a most történtek. Mindazok a hírek,

Tibet

Hazatérés Lhaszába?

A dalai láma nyilatkozata

Öttagú küldöttség Kínában

kai jellegű nyilatkozatot. (Egy évvel korábban, amikor a főpap egy másik, washingtoni meghívásnak kívánt eleget tenni, az amerikai kormány rövid úton értékre adta: jelenléte nem kívánatos, nem is kapta meg a beutazási vízumot.)

A viszony azonban Washington—Peking és Tokió között azóta megváltozott, és úgy tűnik, hogy maga a pekingi kormány is másként kívánja most kezelni a dalai láma körül kialakult problémákat, mint 21 évvel ezelőtt. Ugyanis a dalai lámának cikkünk elején említett nyilatkozataiból az is kiderült, hogy múlt év augusztusában a pekingi kormány meghívására az indiai emigrációban élő tibetiek öttagú küldöttsége járt Kínában. A küldöttséget Lobsang Samten, a dalai láma bátyja vezette. A küldöttség összesen öt hónapot töltött Kínában; körutazást tett és Tibetbe is ellátogatott. Amikor a küldöttség visszatért az indiai Dharmasala-ba, ahol a dalai láma jelenleg tartózkodik, nem adtak ki ugyan semmiféle nyilatkozatot, de a delegáció tagjai kijelentették: Tibetben a lámaizmus megerősödését tapasztalták, amire elsősorban abból következtettek, hogy Lobsang Samten-t, az „istenkirály” testvérét a a nép különös tiszteléssel fogadta. Arra a kérdésre, hogy szándékozik-e esetleg visszatérni Tibetbe, a dalai láma röviden csak ennyit felelt: „Erről a kérdéssel egyelőre még túl korai beszélni.”

Am maga az a tény, hogy egy ilyen lehetőséget a dalai láma nem zárt ki kategorikusan, arra enged következtetni, hogy a személyével kapcsolatos problémák kavargása közepette, húsz évvel a Potala-palotából való eltávozása után valami mozgásba jött, igaz, a további fejleményekről valóban még túl korai volna bármit is mondani.

WESSELÉNYI MIKLÓS

DIPLOMÁCIA

A valamikor legendás hírű és egyúttal rossz emlékével francia idegenlégió hat tagja 1908-ban Casablancában megszökött a laktanyából, és védelemért a helyi német konzulhoz fordult. A konzul megadta nekik a kívánt védelmet, és a kikötőben horgonyzó német hajóra kívánta őket kísélni, ezt azonban a francia hatóságok megakadályozták, és a légionáriusokat letartóztatták. A német konzul eredménytelenül tiltakozott. Francia részről azzal indokolták álláspontjukat, hogy a hat szökevény közül három nem volt német, tehát a német konzul semmilyen körülmények között sem volt jogosult számukra védelmet nyújtani. Ennél is fontosabb érve volt azonban a francia álláspontnak az, hogy Casablanca akkor francia megszállás alatt állt, így a megszálló légionáriusok felett „csak francia részről rendelkeztek joghatósággal”. A német álláspont azon a megfontoláson alapult, hogy Marokkóban a német állampolgárok „kizárólag a német konzul jogha-

tósága alatt” álltak. Így aztán követelték a három német származású légionárius kiszolgáltatását.

Ez az incidens súlyos politikai ellentéteket váltott ki az amúgyis eléggé terhelt francia—német viszonyban. A megoldást mindkét fél — megegyezés alapján — átengedte az Állandó Választott Bíróság keretében létrehozott döntőbírósnak. E bírói szerv úgy döntött, hogy két joghatóság közötti összeütközés elöntésére nincs feltétlen szabály, tehát minden esetet az adott körülmények figyelembevételével kell eldönteni. Ebben az esetben a döntőbíró úgy találta, hogy elsősorban Franciaország rendelkezik joghatósággal megszálló csapatai felett mindaddig, amíg azok a francia fegyveres erők által megszállt és ellenőrzött területen vannak. Egyidejűleg jóhiszeműnek találta a német konzul eljárását, aki védelmet kívánt nyújtani a három német állampolgárságú légionáriusnak.

Irán-embargó

A Közös Piac döntése Belgazdasági gyökerek

Több hetes vita után a Közös Piac külügyminiszterei nápolyi tanácskozásukon kereskedelmi embargót hirdettek meg Iránnal szemben. A szankció az 1979. november 4-e — tehát az amerikai nagykövetség elfoglalása — után kötött szerződésekre vonatkozik, nem terjed ki viszont a gyógyszer- és élelmiszerszállításokra és a nyugat-európai országok olajvásárlásaira sem. Ez utóbbi kivétel azonban inkább formai, gyakorlati jelentősége kevés. A jelenlegi barcelonai 35 dolláros iráni olajár ugyanis aligha vonzó a felhasználók számára. Nem volt tehát nehéz olyan megállapodást elérni, mely szerint a kilencek nem szereznek be iráni kőolajat.

Szankció, résekkel

Az intézkedések azonban nem csupán a szűken vett árucere-forgalmat korlátozzák. Május 22-től tilos a tőkeforgalom, nincs tehát lehetőség közvetlen termelő beruházásokra, közös vállalatok iránti létesítésére. A szankciók érintik a nemzetközi áruszállítást is, a közös piaci országokon keresztül nem engedélyezik többé iráni rendeltetésű termékek tranzitálását sem. A jövőben tehát Irán beszerzései lebonyolításánál nem számolhat több fontos nyugat-európai kikötő; vasút vagy autópálya használatával. Az embargó az exportfinanszírozásra is kiterjed.

Végeredményben azonban — és ebből a szempontból a kilencek döntését Washington óvatosan kritizálta is — a nápolyi döntés gyakorlatilag érintetlenül hagyta a közös piaci országok által korábban létrehozott több milliárd dolláros megállapodásokat. Így a szankciók például nem veszélyeztetik a mintegy 5 milliárd dolláros olasz szállítási kötelezettséget sem, melynek 60 százaléka építkezési vállalkozás. A brüsszeli példát az embargó felfogására Tokió is követte. Május 22-én ugyan felfüggesztették az 1979. november 4-e után kötött szerződések teljesítését, azonban a döntés nem érinti például a Bandar Khomeiniben épülő 3 milliárd dolláros petrokémiai komplexum kivitelezését. E superprojektum egyébként 15 hónapig csak félgőzzel készült. A befejezés meggyorsítására a tervek szerint éppen a közeljövőben utazna népesebb japán munkacsoport a helyszínre. A szigetország aktivizálódása nem véletlen, a gyáróriásban a Mitsui cégnek 50 százalékos részesedése van.

A fentiek ellenére a belső vitáktól megosztott kilencek eredményeként könnyelhetők el, hogy

delmi bankra kívánja bízni. Az értesülést hivatalosan megcáfolták. A dollárban kötött üzletek részaránya amúgy is jelentősen visszaesett Iránban.

A kilencek döntése után a szakértők szerte a világon azonnal megkezdték a „kárfelemérést”. Végeredményben ma még nem lehet teljes biztonsággal meghatározni, milyen hatással lesz az embargó az iráni gazdaságra. Nehéz például kiszámítani azt, hogy a Közös Piac Iránba irányuló exportjának pontosan hány százaléka esik a szankciók alá. A külkereskedelmi statisztikák ugyanis nem tartalmaznak olyan bontást, mely az

kiszállítások kezdtek ismét elérni a tavalyelőtti szintet. A hirtelen felfutásban azonban szerepet játszott az is, hogy az embargó bejelentése a levegőben lógott, vevő és eladó egyaránt igyekezett a tranzakciókat még a tilalom előtt lebonyolítani. Így a hirtünyökési jelentések szerint az iráni autógyáraknak sikerült francia és angol partnereiktől több hónapra elegendő alkatrészt beszerezniök és időarányost meghaladó acélmennyiség is beérkezett Japánból.

Az embargó hatása azonban végső soron attól függ, hogyan képes Teherán az ország gazdasági problémáinak leküzdésére. Jelenleg egyes becslések szerint a munkanélküliség 30 százalékos és az ipar termelési kapacitásának harmadát használják ki. Az olajkitermelés az 1978-as szintnek csupán harmada és a kőolajexport is — iráni adatok szerint — csupán napi 1 millió barrel. A mezőgazdasági termékeladások viszont jók, hivatalos források szerint az idén 30 százalékkal többet takarítanak be a tavalyi mennyiségnél. Hirtünyökési jelentések szerint azonban a parasztok gazdasági helyzete nehéz, a termeléshez szükséges ipari termékek, vegyi áruk csak nehezen és drágán szerezhetőek be. További gond, hogy a kisparasztság — természetesen — nem tőkeerős, így a termés piacra dobásáig hiteltelre lenne szüksége.

IRÁN ELLENI SZANKCIÓK — A SÜDDEUTSCHE ZEITUNG KARIKATÚRAJA
Éppen a „kemény vonal képviselője” szegte meg

Irán kérdésében egyetértésre tudtak jutni és a szankciókat visszamenőlegesen is meg tudták hirdetni. A közös piaci egység azonban rövid ideig tartott és éppen a „kemény vonal képviselője”, Anglia volt kénytelen megszegni.

Kárfelemérési kísérlet

Az embargó visszamenőleges érvényesítése, a megkötött szerződések törlése ugyanis olyan mértékű kárt jelentett volna a brit vállalkozóknak, melynek belpolitikai következményeit a konzervatív kormány nem merte vállalni. A nápolyi döntés Nagy-Britannia esetében tehát végső soron csupán a május 22. után aláírt üzleti megállapodásokra vonatkozik. (A veszteségekről Bonnban is készült felmérés, eszerint a szankciók évente 500 milliárd nyugatnémet márka exportot tesznek lehetetlenné.)

A nápolyi bejelentésre Teherán — legalábbis eleddig — hivatalos ellenlépéseket nem hirdetett meg. Elmaradt például az olajexport felfüggesztése is. A jelenlegi helyzetben ugyanis a fejlett tőkés világ egy darabig probléma nélkül meglenne iráni olaj nélkül is. A sah idejében Irán a tőkés világ olajtermelésének 10—12 százalékát adta, napjainkra az arány mintegy 2 százalékra esett vissza. A nagy olajfelhasználó tőkés országokban a készletek szintje magas, a „majdnem stagnálás” és az energiatakarékossági intézkedések mérsékeltek az energiafelhasználás növekedési ütemét. Ráadásul most nyár is van, a kőolaj iránti kereslet pedig — összefüggésben a fontos kőolajtermékek gyenge piaci helyzetével — szezonálisan alacsony. Elterjedtek ugyan olyan híresztelések, mely szerint Teherán olajkivitelének pénzügyi lebonyolítását csupán öt, „szankciómentes” országban bejegyzett kereske-

ügyleteket a szerződés megkötésének ideje szerint osztályozza. A nápolyi kommuniké közvétele után holland szakértők úgy vélték, hogy a korlátozások csupán az EGK-kivétel 8 százalékát érintik majd.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni a nemzetközi kereskedelem realitását sem. A kilencek tilalma az Iránba irányuló közvetlen exportra vonatkozik, annak megakadályozása azonban, hogy a nyugat-európai áruk harmadik országon keresztül jussanak el Teheránba, gyakorlatilag lehetetlen. Ennélfogva a jövőben egy korábbi — mondjuk nyugatnémet — gépszállítás alkatrészszerzését az iráni importőr nem közvetlen rendeléssel szerezne be, hanem a lebonyolítással megbízná egy harmadik ország vállalatát. (Nyilvánvaló persze, hogy a fenti esetben a szállító hallgatólagos együttműködésére is szükség van.)

A nyugat-európai áruk reexportálása azonban természetesen pénzbe kerül, a közvetítőket meg kell fizetni. Egyes becslések szerint így a szankciók akár 10—15 százalékkal is megdrágíthatják az iráni importot. Az országban pedig hivatalos adatok szerint is több mint 30 százalékos az infláció, míg független szakértők az áremelkedés mértékét éves szinten 50 százalékra becsülik. A megdrágult import így tovább erősítheti a gazdaságban amúgy is meglévő inflációs nyomást.

Kétségtelen az is, hogy jóval az embargó májusi formális meghirdetése előtt, már a sah rendszerének bukása után folyamatosan lazultak a nyugat-európai országok gazdasági kapcsolatai Teheránnal. 1979-ben az Iránba menő nyugatnémet export értéke 2,3 milliárd márkát tett ki, szemben az 1978-as 6,7 milliárd DM-es értékkel. Radikálisan visszaesett a forradalom előtti mértékhez képest a japán export is.

1980 tavaszán azonban a havi

Rendkívüli költségvetés

A kilencek döntése — melyhez Japán is csatlakozott — Teheránban, legalábbis ideiglenesen, azok pozícióját erősítette, akik a kiutat Irán „teljes gazdasági függetlenségének” megteremtésében látják. Mint Baniszadr elnök az új parlament megnyitóján elmondta, a problémák legfőbb oka a külföldtől való függés, ennek leküzdéséhez azonban „az iráni nép hajlandó további nélkülözéseket vállalni”. Az, hogy Irán pénzügyei nincsenek teljesen rendben, az OPEC pénzügyminisztereinek értekezletén is kiderült. Teherán képviselője ugyanis kénytelen volt közölni, hogy a szervezet fejlesztési alapjának feltöltéséhez szükséges 400 millió dolláros hozzájárulást nem tudja befizetni. Az ország pénzügyi egyensúlyához ugyanis hozzá tartozna a tervezett napi 3 millió barreles olajtermelési szint, ennek azonban hivatalos adatok szerint csupán kétharmada, míg egyes hirtünyökések értesülése szerint mindössze egyharmada teljesül.

A belgazdasági eredetű problémák és a szankciók hatásai egymástól nem választhatók el. Valószínűleg mindkét tényezőnek szerepe volt abban, hogy Irán rendkívüli költségvetést volt kénytelen elkészíteni. A szükségbüdzsé jelentősen csökkentette az állami kiadásokat, néhány fontos infrastrukturális beruházás megvalósítását lelassítja, egyes tervek teljesen töröl. A költségvetés tervezete 1750 milliárd rial nagyságú olajbevételel számol. Ha ezt a jelenlegi áron termelési szintre próbáljuk visszazámolni, úgy arra jutunk, hogy a tervek továbbra is napi 2 millió barreles termelést tételez fel. Ennek realitásában egyes szakértők továbbra is kételkednek. Elképzelhető, hogy nem ez lesz Irán utolsó szükségköltségvetése. A gazdasági káosz okainak azonban beföldi eredetű, s így az embargónak csak kiegészítő hatása lehet.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Charles Gale plébános maga kérte, hogy nyilatkozhasson. Az International Herald Tribune riporterének a következőket panaszolta el: „Templomunk látogatottsága csökken, fennállásunk — 1867 — óta a legnagyobb válságba kerültünk. Éjszakánként órákat kell szerveznünk, hogy a templom környékéről elűzzük az utcalányokat. Az elmúlt időben legalább 10 százalékkal kevesebb hívő látogat el hozzánk. Tudjuk mi az oka ennek, csak éppen tenni nem tudunk ellene: most nyitották meg tőzsomszédságunkban a Resorts International nevű játékkaszinót.”

Gale plébános Atlantic Cityben nyilatkozott, New Jersey államban, s ha meglehetősen furcsa módon is, de éreztette: mit is jelent valójában a játékszenvedély. Pontosabban szólva, mi történik, ha egyik hónapról a másikra ugrás-szerűen nő a játékkaszinók száma egy országban. Márpedig az Egyesült Államokban így van. Jelenleg 44 államban hivatalosan engedélyezett a szerencsebarlangok üzemeltetése, s egyre többen élnek is a lehetőséggel. Bár hivatalos adatok nincsenek, a kérdés szakértői szerint mindenki jól jár: az állam jelentős adóbevételekre tesz szert, a kaszinótulajdonosoknak jócskán marad pénz, s az emberek növekvő játékgényét is kielégítik. (Az USA három egymással határos államában, Connecticutban, New Jerseyben és New Yorkban a kaszinók évi összebevételét 5 milliárd dollárra becsülik — ebből 10 százalék az államkasszába kerül. Az U. S. News and World Report szerint az amerikai férfi felnőtt lakosság kétharmada jár kaszinókba. A szenvedélyes játékosok száma az 1976-os 4 millióról 1979-ben 10 millióra ugrott.)

A nagyszerű üzleti lehetőséget látva egyre több szerencsebarlang hívogatja az embereket. Atlantic Cityben 1978-ban nyílt meg a már említett kaszinó. Tulajdonosai úgy számolnak, hogy 1985-re a tiszta nyereség meg fogja halladni a 100 millió dollárt! A fellendülés jeleként értékelhető az amerikai Szerencsejáték Felügyelő Bizottság becslése is, amely szerint ebben az évben közel 20 milliárd dollárt hoz az országban ez az üzletág a játékkaszinók tulajdonosainak. Természetesen nemcsak kártyáról és ruletről van szó, hanem a szerencsejátékok más formáiról is. A lóversenyzés jelenti a legnagyobb bevételi forrást, de a jövőben sokat várnak a lottó népszerűségének növekedésétől is. Nem alaptalanul, mert például Michigan államban 1972-ben még csak 83 millió szelvényt értékesítettek, tavaly pedig már 410 milliót!

A játékszenvedély ilyen mértékű elterjedésének természetesen negatív hatásai is vannak. Sok helyen illegális kaszinókat üzemeltetnek — csupán New Yorkban legalább ötvenet. A rendőrség 1978-ban 11-et zárt be, 46 embert (tulajdonosokat, részvényeseket) letartóztatott. Tavaly már 67 titkos játékbarnangot számoltak föl ebben az államban. Atlantic Cityben — ahol pedig csak legális kaszinók vannak — egy év alatt 25 százalékkal nőtt az erőszakos bűncselekmények száma.

Az egyénekre nézve is súlyos következményei lehetnek e káros szokásnak, mert jelentős pénzeszközök elvesztése családi tragédiához vezethet, sokakat pedig a bűn útjára sodor. Edward Devereux, a Cornell Egyetem szociológusa úgy véli „a játékszenvedély ma már szociális problémát jelent az Egyesült Államokban. Ma még ugyan nem érte el azt a veszélyszintet, amit a kábítószer, vagy az

AZ AMERIKAI SZERENCSEKOZPONT: LAS VEGAS

A férfiak zakó nélkül ülhetnek asztalhoz

alkohol okoz, de a helyzet állandóan rosszabbodik”.

A szenvedélyes játékosok egy része felismeri a fenyegetéseket. Ez adott lehetőséget arra, hogy valóságos „játékelvonókúra-ipar” alakuljon ki az Egyesült Államokban. A Gamblers Anonymous nevű szervezet hater ezer tagot számlál, s az ország 425 városában pszichológusok bevetésével próbálja lebeszélni az embereket a játékról. Baltimore-ban megalakult az első állami pénzzel támogatott központ: kizárólag a szerencsejátékok károsultjaival foglalkozik. Két főállású orvos fogadja az érdeklődőket, munkájukat 13 egyetemista segíti. A tapasztalatok szerint a játékbá beleunt, de azt önerőből feladni nem tudók között minden ötödik a nő.

Statisztikai adatok bizonyítják, hogy a játékszenvedély növekedése nem korlátozódik csak az Egyesült Államokra. Nyugat-Európa sem „szerénykedhet”. Kontinensenként a legtöbb pénz Angliában költik ruletkezésre, kártyázásra — no és természetesen fogadásokra. A legnagyobb brit fogadóiroda, a Landbroks nyeresége két évbenként megduplázódik. Ez derült ki abból a jelentésből, amit a szerencsejáték-ipar helyzetéről készítettek. Kilenc szakember két és fél évig dolgozott ezen a témán — a csoport vezetője Lord Rot-

schild volt. 581 oldalas jelentést terjesztettek elő, amely megdöbbentő adatokat tartalmazott. Kiderült többek között, hogy Angliában évente 15 milliárd dollárt költenek az emberek a játékszenvedélyre. Az összeg legnagyobb része a fogadásokból származik. (Mint ismeretes, a szigetországban nemcsak a ló- és agárversenyekre fogadnak, hanem még a politikai események kimenetelére is.) A felnőtt férfilakosság 94 százaléka játszott már életében — 39 százalék azonban a rendszeres játékosok közé számítható. Nem véletlenül jegyezte meg Lord Rothschild: „Napoleon a boltosok nemzetének nevezett minket. Ma már azt hiszem, a játékosok nemzete vagyunk.”

A leghíresebb kaszinóval azonban mégsem az angolok rendelkeznek, hanem a Monacói Nagyhercegség: Monte-Carlóban évente 800 millió frank bevételre tesznek szert rulettasztalok üzemeltetéséből, a többi szerencsejáték 40 milliót jövedelmez. A kaszinóban három hatalmas terem áll a vendégek rendelkezésére. Az „amerikai szobában” viszonylag kicsik a tétek: 10 franktól kétezerig terjednek. Az „európai” és a „zöld” szobában viszont egy játékban már 20 000 frankot is lehet kockáztatni! (A kaszinó különleges eseményeit természetesen gondosan feljegyzik a felső tízezer életéről beszámoló

Alvilág

Rulettláz

Jövedelmező

20 000 frank

újságírók. Ezekből kiderül, hogy az utóbbi években a legszerencsésebb, s egyben legbálszerencsésebb játékos az a kuvaiti volt, aki 3 óra alatt 2,4 millió frankot nyert, újabb 2 óra elteltével viszont már 1,4 millió tartozása volt!

Természeteszerű, ahol ilyen hatalmas pénzeszegek forognak, ott megjelenik a szervezett bűnözés is. A maffia — amely az Egyesült Államokban a szerencsejáték-ipar fölött korlátlan uralmat gyakorol — Európában csak kívülről támad. A Riviera játékbarnangjaiiban nemrégén számolták fel a legveszélyesebbnek tartott bandát. A bűnözők beépültek a kaszinók személyzetébe, s átalkították a rulett forgórészt: 30 szám alá kis bórdaarabot tettek, így ezekben csak ritkán tudott megállni a golyó. Mivel a bűnözők a fennmaradó számokat játszották meg, szinte mindig nyertek. Becslések szerint 7 millió frankra tettek szert.

Az NSZK-t is elérte a rulettláz: két év alatt 11 új kaszinót nyitottak, olyan volt az érdeklődés. A legelegánsabb Baden-Badenben található: 24 rulettasztal várja a vendégeket! Spanyolországban 1977 óta lehet legálisan ruletkezni, 18 kaszinóban. A másik kedvelt tengerparti országban, Portugáliában hét kaszinóban élhetik ki játékszenvedélyüket a vendégek.

A legtöbb szórakozóhelyen rendkívül szigorú viselkedési és öltözködési szabályok vannak érvényben. Az NSZK-ban például tavaly nyáron feltűnést keltett, hogy Wiesbadenben a nagy forrásra való tekintettel hozzájárultak ahhoz, hogy este 7 óráig a férfiak zakó nélkül üljenek asztalhoz. Az „engedékenység” azonban nem vonatkozott a nyakkendőre. Hiába a nyereséget kell izzadni.

OLTVÁNYI TAMÁS

DIPLOMÁCIA

A vendéglátásnak, a jó konyhának közismerten jelentős szerepe van a diplomáciában is. Az ebédek, vacsorák, fogadások néha nemcsak kifejezetten diplomáciai célokot szolgálnak, hanem kulináris örömeiket is kielégítik.

Főként nemzeti ünnepek alkalmából rendezett fogadásokon gyakran szolgálnak fel nemzeti ételkülönlegességeket, de ez így történik más hivatalos és nem hivatalos rendezvények alkalmából is, bár ezek nem mindig izlenek a megjelenteknek, hiszen elég szokatlan ételekről van szó. Az elismerések azonban ilyenkor sem maradnak el. Az élet ironiája, hogy kis országok többnyire a gyarmati rendszer felbomlásának eredményeként létrejött új államok — amelyek gazdaságukkal és jólétükkel többnyire nem dicsekedhetnek — igyekeznek a legnagyobb költségekbe verni magukat diplomáciai rendezvényeik során. Nemzeti ünnepeik és néha még egyéb fogadások alkalmával is a legelőkelőbb és így a legdrágább szállodák különtermeit bé-

lik ki, ami rendkívül nagy költséggel jár. Ezekkel az országokkal ellentétben a nagy országok vagy éppen a legnagyobb hatalmak fogadásaik során a felszolgált ételekkel és italokkal nem különösképpen kívánnak hatni vendégeikre. Így e fogadások egy része „színvonal” tekintetében elmarad a szegényebb országok rendezvényeitől.

Voltak és vannak olyan politikai és diplomáciai személyiségek, akik jó étvágyukról és ingyencsügükről közismertek. Az utóbbi idők egyik ilyen ingyence Lord Soames, aki kormányzóként Angliát képviselte az azóta függetlenné vált Zimbabwében. Feljegyezték, hogy hazautazását is e szokása jegyében szervezte meg. Sokáig emlékezetes búcsúvacsorákon vett részt, majd Nairoiba utazott, ahol hétfogásos vacsorát fogyasztott el, és még hazafelé menet megállt Nizzában is, ahol kedvenc kiflijéből fogyasztott el jó néhányat reggelire.

A tőrés határai

Az OPEC Caracas után

Nemzetközi következmények

Kevesen számítottak arra, hogy a kőolajexportáló országok szervezetének olajminiszterei meg egyezés nélkül állnak fel a december végén Caracasban megtartott OPEC-konferencia tárgyalóasztalától. A szervezet csaknem két évtizedes történetében először fordult elő, hogy nem sikerült az olajár kérdésében közös nevezőre jutni, s ezúttal elmaradt a „hagyományos” áremelés is a tanácskozás végeztével. Mindez kétség-telenül a kartell válságát jelenthetné, az egység felbomlása azonban jelenleg harmadlagos kérdésnek tűnik mind a 13 tagország, mind pedig az olajpszichózisban élő világ számára.

Az 1979-es esztendő ugyanis annyira összekuszálta az „olajfrontot” és annyira felborított minden előrejelzést, hogy az OPEC-országok — az egység kérdéséről függetlenül — mindinkább meghatározó a konjunktúra alakulásának, a fizetési mérleg helyzetének. Az olajárak 1979-es száguldása nem sok jóval biztat 1980-ra sem: egyelőre nincs sok remény, hogy az olajhelyzet kaotikus állapotában gyökeres változás következzen be az új évtized első esztendőjében.

Viharos esztendő

A tőkés világ 12,70 dolláros barrelenkénti (egy barrel 159 literrel egyenlő) olajárral „kezdte” az 1979-es évet. Az olajkereslet és -kínálat viszonylagos egyensúlyát hamar fölborította az iráni kitermelés drasztikus visszafogása, amelyet csak valamelyest ellensúlyozott Szaúd-Arábia többlettermelése. (Napi 8,5-ről 9,5 millió barrelra emelte a kitermelést, „fekete arany” mennyiségét.) Ezzel az OPEC kőolajtermelése „beállt” a napi 31 millió barrelre. Összehasonlításképpen: a világon — a szocialista országok nélkül — összesen napi 51 millió barrel olajat termelnek a kutak.

A megváltozott iráni kőolajpolitika 1979 tavaszán indította meg a lavinát a piacon. Az Egyesült Államok, de különösen Nyugat-Európa és Japán soha nem látott felvásárlásba és tartalékolásba kezdett, s a raktározás hisztériája szinte napról napra növekedett. Egy csapásra fölszöktek az árak a rotterdami olajszabadjiacon, amely egyik napról a másikra a nemzetközi olajkereskedelemben 20 százalékat bonyolította le a korábbi 5 százalékkal szemben. (A szabadpiaci árak spirálja rövid idő alatt 20-ról 45 dollárra szökött fel hordónként.)

Márciusban az OPEC 14,54 dollárban határozta meg hordónként a kőolaj alapárát, amelyhez a termelők minőségétől, szállítási útvonalától függően még több dollár felárat is számítottak. A felvásárlási láz azonban tovább emelkedett, ismét meggyengült a dollár, s a tőzsdéi aranyár naponta állított fel újabb rekordokat. (A

Az OPEC tagállamai közül közben több termelő átlépte a 23,50 dolláros „bűvös határt”, s szinte szabad verseny indult meg az árak emelésében. Ezzel az OPEC kezéből kicsúszott tagországi árpolitikájának az ellenőrzése, de a „galambok” — Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek, Katar és Venezuela — a decemberi caracasi értekezlet előtt kísérletet tettek az egységes olajár helyreállítására.

Az iráni-amerikai konfliktus azonban újra felhajtotta az olajárát. Irán leállította kőolajkivitelét az Egyesült Államokba, s az így felszabadult mennyiséget —

JAMANI A CARACASI TANÁCSKOZÁSON

Valóságban nem létezik hivatalos OPEC-ár

második világháború óta legnagyobb aranyláza jellemző, hogy a sárga fém unciánkénti ára — egy uncia mintegy 31 gramm — december utolsó napjaiban elérte a 500 dollárt, holott 12 hónappal korábban csak 250 dollár körül mozgott.)

Júniusban újabb hivatalos áremelés következett be: az olaj alapárát 18 dollárban állapították meg, a felárakkal számított maximális ár pedig nem haladhatta meg a 23,5 dollárt. Ez az úgynevezett kettős árendrendszer viszonylag tág teret biztosított az OPEC-országoknak az eladási ár képzésében, de a mérsékeltnek tartott Szaúd-Arábián kívül egyikük sem alkalmazta az alsó árküszöböt.

Időközben a legfejlettebb tőkés országok vezetői a tokiói csúskonferencián 1985-ig terjedő energiatakarékossági programot fogadtak el, amelynek értelmében 1985-ig az 1978-as szinten fagyasztyák be a kőolajimportjukat. A megállapodás már születése pillanatában éles kvótaharcokat eredményezett, de kétségtelen, hogy jelentős előrehaladást hozott a korábbi összehangolatlan helyzethez képest. (Meg kell jegyezni, hogy az olajár folytonos emelkedése a szocialista országok gazdaságát sem hagyja érintetlenül. Egyre drágábban szerezhető be a kőolaj, ezért ezekben az államokban is előtérbe került az ésszerű takarékoság és meggyorsult az atomerőművek építése. Kedvezőtlenül hat a szocialista országok kivételére a megnövekedett olajszámla okozta tőkés gazdasági visszaesés, a növekedési ütem csökkenése, a beruházások visszafogása is.)

A spekuláció és a tartalékolási láz korbácsolta olajár hatására a fejlett tőkés országokban visszaesett a növekedési ütem, ismét kétszámjegyűvé vált az infláció, s 1974 óta a legmagasabbra emelkedett a munkanélküliek száma. A korábban aktív fizetési mérleg passzívra fordultak, s az előrejelzések 1980 első fél évére „szabályos” recessziót ígérnek.

Washington közbenjárása ellenére — Japán és néhány nyugat-európai ország egymással versengve igyekezett megszerezni, a szó szoros értelmében minden áron. A dollár további elértéktelenedése, az olajtrösztök egyre növekvő profitja az „OPEC-héjakat” ismételt és nagyobb mérvű áremelés meghirdetésére készítette. (Az 1979. évi olajárvalóság legnagyobb hasonlítóval kétségkívül a nagy nemzetközi olajtársaságok voltak. Profitjuk csak az első negyedévesben 300 százalékkal emelkedett, s számítások szerint a többségében amerikai érdekeltségű olajmonopóliumok minden egyes hordó olajon 11 dollárt keresnek.) A caracasi értekezlet előtt néhány nappal a négy „galamb” 24 dollárra emelte olajának alapárát, hogy ezzel vegye elejét egy nagyobb mérvű áremelésnek. Ez a „megelőző huszárvágás” 33 százalékos emelést jelentett a korábbi alapárhoz képest. A váratlan áremelés olyan szempontból sikeres volt, hogy a caracasi konferencián nem sikerült egységes árban megállapodni: vagyis a hivatalos OPEC-ár nem lett magasabb.

Szabad árharc

A Szaúd-Arábia vezette mérsékeltek célja az volt az előzetes emeléssel, hogy megakadályozzanak egy nagyobb mérvű árrobbanást, s a továbbiakban az ő, viszonylag mérsékelt alapárak legyen az irányadó. (Caracasban a „héjak” 35 dollár körüli olajárát szerették volna kiharcolni.) Jamani szaúdi olajminiszter szerint a tőkés világgazdaság recessziója hamarosan csökkent majd az olajkeresletet, s így várható a felárak — vagyis az olajár — csökkenése, ami, szerinte, majd elvezet az egységes, alacsonyabb árszint visszaállításához. A logikai levezetés nehezen támadható, azonban a „héjak” egy esetleges termelés-visszafogással újabb áremelést idézhetnek elő. Nem szabad

ugyanis figyelmen kívül hagyni, hogy bár továbbra is Szaúd-Arábia a szervezet legnagyobb kőolajtermelője s -exportőre, szavának és akaratának súlya már nem a régi.

A világ egyelőre számol és felméri a tavalyi, összességében mintegy 100 százalékos kőolajár-emelés hatásait. (1979 végén a kőolaj ára tizenötöszer volt magasabb mint 1970-ben!) A 24 legfejlettebb tőkés országot tömörítő OECD az áremelés hatására módosította 1980-ra szóló korábbi előrejelzését a gazdasági helyzet alakulásáról. Változatlan olajárát feltételezve, a fejlett tőkés államok összesített gazdasági növekedése idén alig éri majd el az egy százalékot, tovább növekszik az infláció, a munkanélküliek száma 20 millió lesz, s súlyos fizetési zavarokra lehet számítani az államháztartásokban. (Nem nehéz megjósolni, hogy az év folyamán a legsúlyosabb gondokkal majd az olajjal nem rendelkező fejlődő országok kényserülnek szembenézni.)

A legóvatosabb becslések szerint a kőolajszámla a Közös Piacon idén eléri a 100 milliárd dollárt, szemben a tavalyi 75 milliárddal. Ugyanakkor az OPEC bevételei 220 milliárd dollárra növekednek. (Az olajár legutóbbi drágulása az inflációt az USA-ban további 1 százalékkal növeli, s a tavaly 28 milliárd dollárral megemelkedett olajszámla további 10 milliárddal nő. S ez csak a decemberi áremelés hatása!) Az OPEC-országok idén várhatóan ugyanúgy 22 százalékos cserearány-javulásról adhatnak számot, mint 1979-ben, fizetési mérlegük aktívuma elérheti a 80 milliárd dollárt.

Az előrebecsléseket persze erős fenntartásokkal kell fogadni, ugyanis kiindulópontjuk az olajárának változatlanága, vagy eleynyész emelése. Nem valószínű, hogy idén stagnáló vagy csökkenő olajárakkal kell számolni.

Annyi azonban valószínűsíthető, hogy idén nem lesznek olyan mérvű áremelések, mint 1979-ben voltak. A világ ugyanis — az áremelések okozta gazdasági gondokból következtetve — nincs távol a „kőolajár-tűrésség” határától, nagyobb mérvű áremelések súlyos válságot idézhetnek elő. Ez pedig az OPEC-országoknak sem célja.

A hisztéria hatása

A legtöbb olajszakértő értetlenül áll a tavalyi év piaci eseményei előtt. Egyre többen állítják, hogy az árakat a félelem és a hisztéria hajtotta fel, s a termelők „sodrótak az eseményekkel”, intézkedéseikkel csak szentesítették a kialakult helyzetet.

A tavalyi kőolajszokk hatására idén várható mind a szocialista, mind a tőkés világgazdaságban az összehangolt takarékosági intézkedések további koordinálása és szigorúbb betartatása, valamint a szénhidrogének kívüli energiaforrásokkal kapcsolatos kutatások, beruházások meggyorsítása. Nehezebbé válik a tervezés, mert még egy hónapra előre sem lehet tudni a kőolajárak alakulását. A kartell korábbi egysége ugyanis némi biztosítékot jelentett, hogy az árak egy ideig nem változnak, illetve a tagországok nem lépik túl azokat. Caracas után a világ ezzel az illúzióval is szegényebb lett.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Az új kormány

Április és szeptember

Szovjet segítség

Az első jelentés az afganisztáni eseményekről az egyik szomszéd ország, Irán hivatalos hírgyűnök-ségének, a PARS-nak a jelzését viselte. Dátuma 1979. december 27-e volt, és a PARS a kabuli rádió adására hivatkozva közölte, hogy az afgán fővárosban este 8-kor bejelentették: megdöntötték Hafizullah Amin elnök rendszert. A teheráni rádió hozzátette: a hatalmat Babrak Karmal radikális politikusi vette át. Az iráni távirati iroda jelentése így folytatódott: „A hír közlése után a rádió a hatalomátvételt élte, azzal, hogy demokratikus szabadságot biztosítanak az afgán népnek, szabadon engedik a politikai foglyokat, munkát adnak minden munkanélkülinek, jó kapcsolatokat tartanak fenn minden szomszédal.” Ahhoz, hogy a jelentést megértsük, érdemes néhány régebbi tényre is emlékeztetni.

Az új köztársaság

1978. április 27.: Az afganisztáni hadsereg tisztjei és katonái megdöntötték Mohammed Daud kormány- és államfő rendszerét. (Daud 1973 óta állt ekkor az ország élén; ő vezette azt az államcsínyt, amely vetett a Nadir-dinasztia uralmának. Mohammed Daud egyébként unokatestvére volt Zahir sahnak, a korábbi királynak, aki az akkori államcsíny idején Olaszországban tartózkodott. Zahir sah uralma idején Daud többször is magas funkciókat töltött be; volt a fegyveres erők főparancsnoka, sőt kormányfő is. Később aztán állítólag „az uralkodóval való személyes nézeteltérései” miatt lemondott tisztségéről.)

1978. április 28.: Az afgán fegyveres erők forradalmi tanácsa demokratikus köztársasággá kiáltotta ki Afganisztánt. A forradalmi tanács elnökévé, államfővé és miniszterelnökké Nur Mohammed Tarakit választották. A forradalmi tanács elnökhelyettese Babrak Karmal lett, s az új kormány miniszterelnök-helyettese és külügyminisztere Hafizullah Amin.

1978. május 3.: A forradalmi tanács ülésén döntést hoztak arról, hogy elkobozzák és államosítják azt az ingó és ingatlan vagyont, amely az 1973-ban megdöntött Nadir-dinasztia tagjainak tulajdona volt. Ez a vagyon attól fogva a dolgozó afgán népé. A szovjet vezetők az Afganisztáni Demokratikus Köztársaság vezetőihez küldött táviratukban írják: „Kifejezzük szilárd meggyőződésünket, hogy a Szovjetunió és az Afganisztáni Demokratikus Köztársaság közötti kapcsolatok a szoros

barátság, és a gyümölcsöző sokoldalú együttműködés jegyében fognak fejlődni az egyenlőség, a jószomszéd-ság, a nemzeti szuverenitás tiszteletben tartása és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás elve alapján.”

1978. május 4.: A kabuli rádió ismertette Nur Mohammed Taraki nyilatkozatát, amelyben hangsúlyozta: „Az április 27-i forradalom nemzeti és demokratikus jellegű és a nép közvetlen akarattal történő beavatkozástól mentesen zajlott le.” (Az ezt követő időkben az Afganisztáni Népi Demokratikus Párt vezetésével az afgán nép megkezdte egy olyan társadalom felépítését, amely elhárította a feudalizmus utolsó maradványainak felszámolását is és megkísérelte érvényre juttatni a munka szerinti elosztás elvét. Az áprilisi forradalom ellenségei — mind erőteljesebben jelentkező külföldi támogatással — harcra kezdtek a kormányzat ellen. Az ország különböző tartományaiban fegyveres csoportok alakultak, amelyeknek ellátását, lőszer-utánpótlását, az előző rendszer egyes elemeinek közreműködésével különböző imperialista szervezetek biztosították. Az afgán vezetésen belül több személyi változás történt. Számos jele mutatkozott annak, hogy Hafizullah Amin egy személyi hatalomra tör; a többi között — barátai és családtagjai segítségével — sikerült eltávolítania posztjáról azt az Abdul Kader-t, aki a forradalom egyik katonai vezetője volt, és elérte azt is, hogy Babrak Karmal, a forradalmi tanács elnökhelyettesét diplomáciai megbízással külföldre küldjék. Nur Mohammed Taraki több alkalommal is kifejtette, hogy az ázsiai béke megszilárdításának hatékony tényezője a szovjet—afgán barátság.)

Szerződés Moszkvával

1978. december 5.: Szovjet—afgán barátsági, jószomszéd-sági és együttműködési szerződést írtak alá Moszkvában. Az SZKP Központi Bizottsága, a Legfelsőbb Tanács Elnöksége, a szovjet kormány vacsorát adott az afgán küldöttség tiszteletére, s itt Leonid Brezsnyev kijelentette: „Az Afganisztánban lezajlott forradalmi fordulat nyomán létrejött feltevések közepette a szovjet—afgán viszonyt ma már nem egyszerűen a jószomszéd-ság, hanem az elvtársiasságtól és a forradalmi szolidaritástól áthatott, mély, őszinte, szilárd barátság jellemzi.” Taraki örömet fejezte ki, hogy az áprilisi forradalom győzelmét követően elsőként a baráti Szovjetunióban tehet hivatalos látogatást, s köszönetet mondott az országa fejlesztéséhez nyújtott szovjet segítséget.

BABRAK KARMAL

Amin visszaélt a hatalommal

1979. szeptember 10.: Leonid Brezsnyev a Kremlben fogadta Nur Mohammed Tarakit, az Afgán Népi Demokratikus Párt főtitkárát, a forradalmi tanács elnökét és szívélyes, elvtársi légkörben áttekintették a kétoldalú kapcsolatok alakulását. Mindketten nagyra értékelték országaik és pártjaik szoros barátságát, és minden oldalú együttműködését. Kifejezték ama határozott törekvésüket, hogy a meglévő jó viszonyt az 1978 decemberében aláírt szovjet—afgán barátsági, együttműködési és jószomszéd-sági szerződéssel összhangban valamennyi területen továbbfejlesztik.

Szeptember 16. A kabuli rádió bejelentette: Nur Mohammed Taraki az Afganisztáni Népi Demokratikus Párt Központi Bizottsága ülésén közölte: egészségügyi okok miatt nem tudja ellátni párt- és állami kötelezettségeit. A rádió közölte: az ülésen a párt központi bizottságának főtitkárává Hafizullah Amint választották meg. Ugyanezen a napon a forradalmi tanács is ülést tartott és ott a testület elnökévé választották Hafizullah Amint, az Afganisztáni Demokratikus Köztársaság miniszterelnökét, az NDP KB főtitkárát. (Néhány nappal később közölték: Nur Mohammed Taraki meghalt.)

Ítélet Amin ellen

December 27.: A TASZSZ szovjet hírszolgálati iroda közli: („A kabuli rádió péntek éjszakai közleményében bejelentette, hogy megdöntötték Hafizullah Amin és cinkostársai, az amerikai imperializmus ügynökei véres klíkkjét. Az afganisztáni nép ellen elkövetett bűntettekben ítélték forradalmi bíróság halálra ítélte Hafizullah Amint. A nemes afgán nép elleni bűntettek következtében elpusztult sok honfitárs, köztük a párt polgári és katonai tagjai, a muzulmán papság képviselői, értelmiségiek, munkások és parasztok.”)

A közlemény hangoztatja, hogy új szakaszába lépett az áprilisi forradalom, az országban most létrejött a valódi népi hatalom, amely harcolni fog a nemzeti-demokratikus, antifeudális, antiimperialista forradalom végső győzelméig, a szabad, független Afganisztán megteremtéséért.

A közlemény bejelentette, hogy Babrak Karmalt választották meg az Afganisztáni Népi Demokrati-

kus Párt Központi Bizottsága főtitkárává és a forradalmi tanács elnökévé.

A forradalmi tanács elnökhelyettese Aszadollah Szarvari lett, tagjai: Abdul Kader dandártábornok, Ul Aga, Mohammed Aszlam Vatanzsar ezredes, Nur Ahmad Nur, Szultan Ali Kestmand.

Megalakult az Afganisztáni Demokratikus Köztársaság új kormánya is, amelynek élén miniszterelnöki minőségben Babrak Karmal áll, egyben ő lett a fegyveres erők főparancsnoka is. Az új kormány tagjai a következők: Aszadollah Szarvari miniszterelnök-helyettes, Szultan Ali Kestmand miniszterelnök-helyettes és tervezési miniszter, Muhammed Rafi nemzetvédelmi miniszter, Sah Muhammed Doszt külügyminiszter, Abdul Vakil pénzügyminiszter, Szaid Muhammed Gulabzoi belügyminiszter, Anahita oktatási miniszter, Sirdzsán Maszdurijar szállítási miniszter, Muhammed Sah Dzsalsalal kereskedelmi miniszter és Faiz Muhammed, a határügyek minisztere. A rádió közölte, hogy a későbbiekben ismertetik majd a kormányba és a forradalmi tanácsba történő pótlólagos kinevezéseket. Babrak Karmal első rádióbeszédében tisztelettel adózott Taraki emlékének.

December 28. Az afgán kormány nyilatkozatát ismerteti a TASZSZ, amely szerint „az Afganisztáni Demokratikus Köztársaság kormánya — figyelembe véve Afganisztán külső ellenségeinek folytatódó és fokozódó külső beavatkozását és provokációit — az ország területi épsége, nemzeti függetlensége és az áprilisi forradalom vívmányainak megvédelmezése, valamint a béke és a biztonság megóvása érdekében, az 1978. december 5-én aláírt barátsági, jószomszéd-sági és együttműködési szerződés alapján azzal a határozott kéréssel fordult a Szovjetunióhoz, hogy sürgősen nyújtson politikai, erkölcsi, gazdasági segítséget Afganisztánnak, beleértve a katonai segítséget is”. A szovjet hírgyűnökség jelentése szerint a Szovjetunió kormánya eleget tett az afgán fél kérésének.

December 31. Az afgán kormány nyilatkozatában hangoztatja, hogy az országnak nyújtott szovjet katonai segítség szükségessége abban a pillanatban megszűnik, amint véget érnek a külföldről indított fegyveres beavatkozások és provokációk. A kormány nyilatkozat Pakisztánt jelöli meg, mint a demokratikus Afganisztán ellen irányuló felforgató akciók kiindulópontját. „Az Afganisztáni Demokratikus Köztársaság kormánya ismételtlen határozottan kijelenti, hogy a segítségkérésre azért volt szükség, mert az afgán nép külső ellenségei, az imperializmus növekvő méretekben folytatták fegyveres beavatkozásait és provokációkat, fenyegették forradalmuk vívmányait. Ha az ellenség büntetlenül cselekedhetett volna, az afgán népre tömeges megtorlások, az iszlám vallás és a nemzeti hagyományok meggyálázása vártak volna” — hangoztatja a nyilatkozat, amely az afgán nép legfőbb ellenségének és a kampány kezdeményezőjének az Egyesült Államokat nevezi. Az afgán kormány bírálja Carter amerikai elnököt, mert támogatta Hafizullah Amint, aki „visszaélt a hatalommal, összeküvéssel döntötte meg Nur Mohammed Tarakit, a forradalom vezetőjét és véres diktatúrát vezetett be Afganisztánban”. A nyilatkozat egyébként hivatkozik az ENSZ alapokmányának 51. cikkelyére, amely lehetővé teszi minden szuverén államnak, hogy szükség esetén segítségért forduljon más országokhoz, amelyekhez nemzetközi szerződések fűzik.

Zsebcsofasztori

Technika és profit

Az „új generáció”

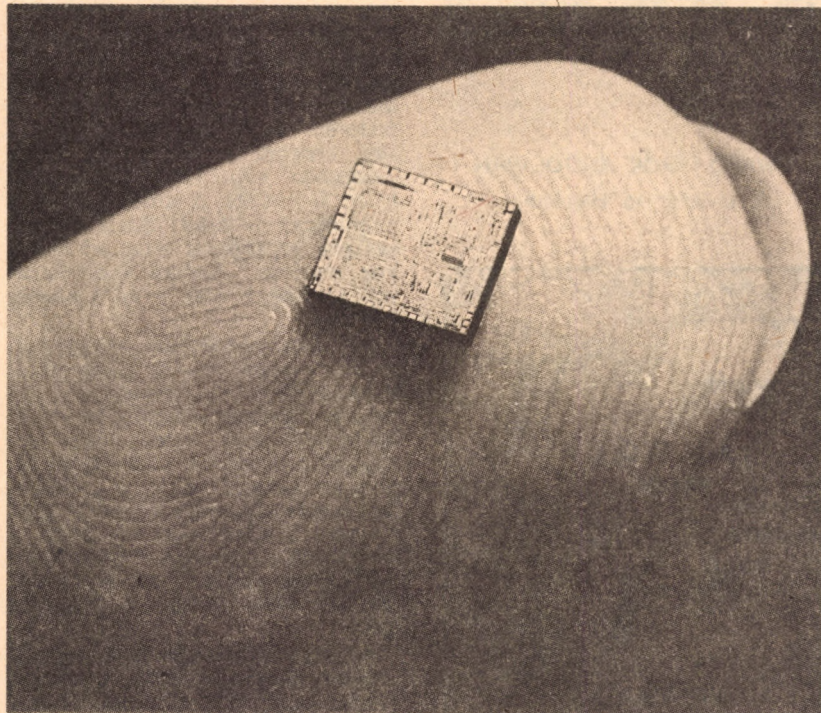
Amikor 1970-ben a kanadai Commodore cég — amely azóta már az Egyesült Államokban tette át a székhelyét — piacra dobta első integrált áramkörű zsebszámológépét, csak kevesen gondolták, hogy az iparág viharos fejlődése következtében egy évtized múlva már „kalkulátor-történelmet” lehet írni. Tíz esztendő alatt persze hatalmas változások mentek végbe a minikomputer-iparban mind gazdasági, mind pedig műszaki szempontból. Ma már fel-nőtt korába lépett a kis számológépek nemzedéke, amely oly sok profitot hozott és hoz gyártóinak, illetve „közreműködött” néhány látványos vállalati csődben. A fejlett tőkés államokban egy-egy új és sikeres termék megjelenése után valóságos értékesítési háború tör ki a gyártók között a minél nagyobb piaci részesedés megszerzéséért, s természetesen a különböző igényű fogyasztók és felhasználók meghódításáért.

Az „őstörténet”

A hatvanas években tömeggyártásra került integrált áramkörök teremtették meg a zsebszámológépek gyártásának alapját, az úgynevezett chippek (morzsák) pedig szinte forradalmasították a mikroelektronikát. (A chip tulajdonképpen olyan szilícium lapocskák, amelynek parányi felületén több ezer tranzisztor funkciója egyesül.) Kezdetben a zsebkalkulátorok mindössze a négy alapműveletet tudták elvégezni, s a készülék mérete megfelelt egy zsebrádióé-
nak.

Az új termék — amely akkor még elsősorban a műszakiak és a pénzügyi szakemberek érdeklődését keltette fel — ára meglehetősen borsos volt, mintegy 300 dollárért került forgalomba. Több amerikai és japán cég jó időben érezte meg a nagy üzlet lehetőségét, s így 1971-ben már mintegy tucatnyi vállalat foglalkozott a kalkulátorok gyártásával.

Az első esztendő leg híresebb gyártóinak sorában megtalálható volt a Texas Instruments, a National Semiconductor, valamint a Hewlett—Packard cég is. 1972-ben a világon már két és fél millió „zsebcsofa” készült, s a termelés 80 százaléka Japánból származott. A japán ipar — mint már annyiszor — ezúttal is időben „ébredt”, s a rugalmas szigetországi cégek hamar magukhoz ragadták az első-sőséget. Az eladási árak a tömegtermelés következtében meredeken zuhantak, 1973 elején 100 dollár volt az átlagár. Ez időben a zsebszámológép még státuszszimbólum volt, de ez a helyzet nem tartott sokáig, a tömegtermelés megindulása ugyanis az okos gépet elér-

MINI SZÁMOLÓGÉP, UJJHEGYEN
Általában négy-öt évenként cserélik ki

hetővé tette az átlagember számára is.

Világszerte egyre több vállalat kapcsolódott be az üzletbe, s 1973-ban 25, 1975-ben pedig 50 millió minikalkulátort állítottak elő. (Az 1975-ös termelés a jelek szerint az iparág csúcsteljesítménye volt, azóta a zsebszámológépek gyártása ilyen érték körül stabilizálódik évente.) Az újabb áresések következtében ma már egyszerűbb elemmel működő kisgépek ára 6—10 dollár között alakul, s ezek a típusok akár az áruházak „turkáló”-kosaraiban is elérhetők.

A nagy hármas

A termelői és a fogyasztói árak dinamikus csökkenése az iparág kis- és középvállalatait arra kényszerítette, hogy felhagyjon a gyártással, illetve ismét részegységek előállítására szakosodjék. Általában azok a nagy cégek maradtak versenyben, amelyek a zsebszámológépek mellett más, rokon területeken is érdekelték. Az Olympia International például a világ egyik legnagyobb irodafelszerelés előállítója, a japán Toshiba, Casio, Sharp, Canon pedig többek között a szórakoztató elektronikai termékek, fényképezőgépek, komputeres első számú gyártói közé tartoznak a világon. Jól ismertek azonban a svéd Fa-cit, valamint a nyugatnémet Triumph—Adler cégek irodagépei is a zsebszámológépek mellett.

Az elmúlt évtized második felében „szállt be” az üzletbe teljes erőbedobással az amerikai Hewlett—Packard és a japán Casio, az

iparág „nehézbombázói”. Tudományos zseb-számolóberendezések „tudása” sok esetben felér a hagyományos komputeres teljesítményével: cserélhető memóriaegységekkel rendelkeznek, elvégeznek logaritmus- és trigonometriai függvényszámításokat, az eredményeket nyomtatásban is közlik, programozhatóak, s még ezernyi, mérnök, tervező és kutatók számára nélkülözhetetlen „szolgáltatást” nyújtanak.

Persze áruk is tudásuknak megfelelően alakul, 300 és 2000 dollár között. A kaliforniai Texas Instrumentsszel együtt a HP és a Casio

minden magazin közül hétről hétre hirdetéseket a legújabb zsebszámológép-csodákról. Ez is fontos barométere a konkurrenciaharc alakulásának. A verseny a gyártók között ugyanis egyre élesebb, mert a kis gépek vásárlói általában 4—5 évente cserélik ki kalkulátoraikat korszerűbbre.

Így minden evre esik vásárlási hullám. A legújabb „konyhai” zsebgépeket már napelemmel kínálják, hogy a fogyasztónak az elemek cserélésével vagy töltésével se kelljen bíbelődni. De a vásárló-csalogató ötletek és műszaki újítások tárháza kifogyhatatlannak tűnik.

A köznapi és a tudományos számológépeket gyártó óriásvállalatok kutatórészlegei szakadatlanul kísérleteznek az új megoldásokkal, ezt követeli a piaci helyzet, a versenyképesség megővése. Többek között törekszenek új kiíró berendezések megalkotására, a telepek élettartamának meghosszabbítására, a beszélő zsebszámológép sorozatgyártása feltételeinek a megteremtésére.

A szövegfeldolgozó- és tolmácsberendezések születése a minikalkulátorok „mellékterméke” volt. Ma már — meglehetősen magas áron — piacra kerültek azok a gépcsofák, amelyek idegen nyelvre fordítanak s közlik a betáplált szó helyes kiejtését is. Nem elképzelhetetlen, hogy ebben az új iparágban ugyanaz játszódik majd le, mint egy évtized alatt a zsebszámológép ágazatban: a jelenlegi drága újdonságok mindennaposá lesznek, s a termelés növekedésével árak mérséklődnek.

Egy évtized alatt bizonyossá vált, hogy a minikomputeres és a nagy számológépek gyártói békésen megférnek egymás mellett a piacon, hiszen vevőkörük meglehetősen különböző. Egymásnak nem voltak és nem is lehetnek versenytársai, mert készülékeik más célokat szolgálnak.

A kis kalkulátorok gyors karrierje után ebben az évtizedben várhatóan a viszonylagos nyugalom — de nem az eseménytelenség — időszak következik. Látványos piaci és műszaki újdonságokra nemigen lehet számítani, a specializálódás azonban fokozódik majd a gyártók között. A széles gyártmánykálá helyett egy-egy cég csak néhány típust fog előállítani, ezek a termékek azonban majd speciális igényeken alapulnak és a maguk területén a technika mai állása mellett „mindent” tudnak.

Az „ázsiai henger”

Az iparágban azonban már most számolnia kell egy olyan konkurenciával, amely csak két évvel ezelőtt adott magáról életjelet a piacon. Az ázsiai úgynevezett újonnan iparosodó államok — Dél-Korea, Szingapúr, Hongkong — a speciális kisszámológépek, valamint az egyszerűbb tömegkalkulátorok piacán is megjelennek. Mégpedig kiváló minőségű és igen olcsó termékekkel. Az „ázsiai henger” a hagyományos gyártóknak még számos meglepetést okozhat, mint ahogy ez napjainkban is történik a kvarcórák és a szórakoztató elektronika területén.

A meglepetést elkerülendő, az amerikai, a japán és a nyugat-európai gyártók meggyorsították a kutatótevékenységet és az új termékek piacra dobását; sőt, licenccszerződésekkel is igyekeznek magukhoz kötni — azaz leszerelni — az új, lehetséges versenytársakat.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

A luta continua — a harc folytatódik. Aligha található ennél a gyakran idézett jelszónál találhatóbb Angola nemzetközi, illetve bel- és gazdaságpolitikai helyzetének jellemzésére.

Június derekán a dél-afrikai parlamentben maga Pieter Willem Botha kormányfő is elismerte, hogy egy Angola elleni katonai akciójuk során az eddigi legnagyobb arányú veszteséget szenvedték el. A Dél-Afrika által megszállt Namíbiából indított támadás alatt 16 dél-afrikai katona vesztette életét. Az angolai nemzetvédelmi minisztérium közleménye három lelőtt dél-afrikai Mirage vadászbombázóról tesz említést. A légvédelmi erők a dél-angolai Lubango tartományi székhely térségében semmisítették meg a hat vadászbombázóból álló raj felét. A célpont egy, a várostól 16 kilométerre fekvő menekülttábor volt.

Külső és belső front

A dél-afrikai bejelentés szerint az akció a SWAPO (Délnyugat-afrikai Népi Szervezet) egyik új angolai tábora ellen irányult, amelyet a namíbiai gerillatevékenység hatékonyabb összehangolására létesítettek.

A dél-afrikai hatóságoknak sem lehet kétsége afelől, hogy a zimbabwei (rhodesiai) többségi kormányzat megszületése után még nagyobb intenzitással folyik majd Namíbiában és magában Dél-Afrikában a nemzeti felszabadító mozgalmak küzdelme. (A legnagyobb dél-afrikai olajfinomítók elleni közelmúltbeli összehangolt akció is ezt igazolta.)

Az Angolai Népi Köztársaság — amelynek megszületésében döntő szerepet játszott a szocialista országok (mindenekelőtt Kuba és a Szovjetunió) intenzív segítsége — maga is támogatja a dél-afrikai nemzeti felszabadító mozgalmak harcát. A SWAPO hatalomra jutása esetén ugyanis megszűnnék közös határa a fekete földrész legjelentősebb hatalmával, a fehértelepes dél-afrikai kormányzattal. (Az ENSZ mindeddig hiába kísérletezett azzal, hogy Angola déli határai mentén demilitarizált ütközőövezetet hozzanak létre. Dél-Afrika egyelőre még nem hajlik az alkura — előbb megpróbálja saját szája íze szerint rendezni Namíbia ügyét, kiszolgálói hatalomra segítését.)

Az angolai vezetésnek kétszere-sen is érdeke fűződik ahhoz, hogy déli határai mentén teljes mértékben ellenőrzést gyakorolhasson. Így megszülnének a dél-afrikai támadások és sikerülne egyben az Angola déli és középső részén dzsungelháborúra berendezkedett szakadármozgalom, az UNITA utánpótlását is elvágni.

Aligha csupán véletlen egybeesés, hogy a dél-afrikai támadás visszaverésével egyidejűleg az angolai népi fegyveres erők nagyszabású tisztogató akciót fejeztek be az ország középső és déli térségeiben. A hadművelet során 606 UNITA-fegyveres esett el, 140 fogásba esett, a központi kormányzat alakulatai katonai felszereléseket zsákmányoltak.

A betolakodókkal és a belső fegyveres ellenséggel vívott változkozó hevesebb harcok tulajdonítható ugyanakkor egyes hírügynökségi jelentések szerint néhány kiviteli cikk (például a kávé) termelésének visszaesése. A legfontosabb termelőterületekben folyó fegyveres küzdelem és az öt éve kivonuló portugál gyarmati adminisztrációtól örökölt gazdasági állapotok mellett természetesen a

SWAPO-TÁBOR ANGOLÁBAN

A várostól 16 kilométerre

A TÁMADÁSOK CÉLPONTJAI

A harc folytatódik

gondok további okai sem lebecsülendők.

Az ország életét irányító MPLA-Munkapárt május végi rendkívüli KB-ülésen elemezte a nehéz gazdasági-pénzügyi helyzet okait. A plénumról közölt tudósításában a moszkvai Pravda tudósítója a következő összetevőket emelte ki: a munka alacsony hatékonysága és az ipari, valamint mezőgazdasági termelés elégtelen színvonala mellett tovább súlyosbította a helyzetet, hogy az államapparátus néhány ágazata gyengén szervezett és nem valósítja meg a párt utasításait. A tőkés világgazdaság nyomása mellett és az Angolai Népi Köztársaság elleni szűnni nem akaró dél-afrikai agressziók is negatív hatással vannak a dél-nyugat-afrikai haladó rendszer fejlődésére.

Új gazdasági politika

Az MPLA-Munkapárt vezetése a kórisme alapos vizsgálata után a gazdasági bajok orvoslására új gyógy módot kezdeményezett. Eszerint ajánlatos tanulmányozni mind azokat a lehetőségeket, amelyek lehetővé teszik az életszínvonal emelését és a lakosság jobb ellátását. Ennek érdekében ismét nagyobb teret kell engedni a magánkezdemenyeknek, sőt a magántőkének, fokozni kell az egyéni érdekeltséget a mezőgazdaság, a belkereskedelem, az ipar és a szolgáltatások területén.

A határozatnak fontos hangsúlyt ad az is, hogy Afrika déli részé-

Angola

Változások küszöbén

Küzdelem a szakadárokkal

Készülődés kongresszusra

nek másik szocialista orientációjú országában, Mozambikban is hasonló módszerekkel igyekeznek megreformálni a nemrég függetlenné vált nemzetgazdaságot. A csaknem teljes egészében eltávozott korábbi szakértőgárda híján kezdetben nyomasztó szakemberhiány lépett föl. A külső fegyveres nyomásnak is kitett fiatal köztársaságok az örökölt elmaradottsághoz igazított „hadikommunizmus-sal” próbálták úrrá lenni a nehézségeken.

Az államapparátus kiépültével és a fokozatos bel- és külpolitikai konszolidációjával egyidejűleg (Angola az Egyesült Államok kivételével valamennyi fejlett tőkés országgal diplomáciai kapcsolatra lépett, és rendezte viszonyát a korábban a szakadár erők pártoló Zaire-ral) bebizonyosodott, hogy a kényszerű gyorsasággal földuzzasztott állami szektor nem tudja teljes egészében átfogni a gazdaságot.

A belkereskedelem és a szolgáltatások elégtelen volta korábban nemegyszer vált politikai feszítőerővé: a nehézségek a különböző ellenforradalmi zendülések vagy egységbontó megmozdulások és szabotázsakciók termékeny táptalaját szolgálták. A most kialakítandó új gazdasági politika révén kevésbé bürokratikus gépezetet, illetve a piaci szükségletekhez gyorsabban és rugalmasabban igazodó gazdaságot kívánnak talpra segíteni Angolában.

Azonos úton

Az MPLA-Munkapárt vezető testületének üléséről kiadott záróközlemény szerint a Központi Bizottság végrehajtó szervei hivatottak arra, hogy „lépéseket tegyenek a kormány szerkezetének megváltoztatására és végrehajtsák a jelenlegi gazdasági és pénzügyi helyzet által indokolt módosításokat”. A plénum ennek megfelelően megreformálta a kormányon belüli munkamegosztást. (Idén márciusban hasonló szellemben újra átcsoportosították a párt titkárságának belüli feladatköröket. Új irányító hangolja össze a mezőgazdasági és az agitációs munkát, ez utóbbi eddigi gazdája, Lúcio Lara azóta csak szervezési ügyekért felel.)

Országszerte folyik a soron következő pártkongresszus előkészítése. Az 1977 decemberében megtartott I. kongresszuson határozták el, hogy idén rendkívüli kongresszust hívnak össze. Így próbálják az elképzeléseik szerint marxista-leninista élcsoportpárttá átfarmálódó nemzeti felszabadító mozgalom és az új népköztársaság gazdasági életének ritmusát a szocialista országok tervezési ciklusai-val szinkronba hozni.

Az év végére tervezett kongresszus feladata egyben, hogy meg erősítse tisztviségében José Eduardo

dos Santost, aki az ország és a párt nemrég elhunyt elnökének, dr. Agostinho Netónak örökébe lépett. A Portugáliában végzett orvostól a Szovjetunióban tanult mérnök vette át Angola legfontosabb irányító posztját. A mindössze 38 éves elnök valamennyi beszédében kiemeli, hogy ugyanazt az utat követi, amelyet elődje, az első elnök jelölt ki Angola számára.

Az év neve

A dél-nyugat-afrikai országban — csakúgy, mint az Angolát továbbra is minden téren támogató Kubában — minden esztendőnek nevet adnak. 1979 — a kádereképzés éve volt, 1980 — az első rendkívüli kongresszus és az Országos Népi Gyűlés megválasztásának esztendeje.

A párt legmagasabb fórumára immár több mint kétszer annyi párttag és tagjelölt készül, mint ahányan a fejlődés útját kijelölő első tanácskozást előkészítették. A hat és fél milliós Angolában a fiatal párt elsősorban a (nemrég közölt adatok szerint) 8354 párttagra és 8229 tagjelöltre számíthat. 1340 működőképes alapszervezetébe immár egy országos és hét tartományi pártiskoláról kaphat segéderőket. Luandában fontosnak látják hangsúlyozni, hogy az itt végzett káderek 40 százaléka a munkásoktól képviselője. José Eduardo dos Santos elnök többször leiszögezte, hogy az új (a jelenlegi Forradalmi Tanács helyébe lépő) Országos Népi Gyűlés összetételének tükröznie kell Angola „forradalmi szempontból értelmezett társadalmi realitásait”.

Az elmaradott afrikai ország konkrét valóságához igazítva ez annyit jelent, hogy figyelembe kell venni az 500 éves portugál gyarmatosítás társadalmi hagyatékát, a fiatal és számszerűen még kicsiny munkásoktól (a lakosság 85 százaléka ma is falun él), a gazdaság szervezésében és irányításában még törvénytörő csekély tapasztalatot és a továbbra is nyomasztóan érezhető szakemberhiányt. Ilyen körülmények között nem lebecsülendő az az eredmény, amit a több mint két éve megkezdett „helyreigazítási kampánnyal”, vagyis országszerte végrehajtott kádertoborzással értek el Angolában a szocializmus felé vezető út első lépéseként.

A külső és belső harcok közepette ezt az utat folytatják az állandóan megújuló vezetés irányításával és az évek óta változatlan jelszóval: a harc — Angolában és környékén is — folytatódik.

BENDA LÁSZLÓ

Zeneüzlet

Hamisítás,
kalózkodás

A NEW YORK-I „XENON” DISZKÓKLUBBAN

Az iparágban láthatóan konjunktúrája van

A fejlett tőkés országok gazdasági növekedésének üteme ebben az évben bizonyosan mérséklődik, az előrejelzések nagy része pesszimista. Súlyos recesszióról beszélnek mindenütt. Egy jelentős iparág csillaga azonban éppen most van feljövőben. A hanglemezek és kazetták eladásának élénkítése figyelhető meg, a diszkó-iparágban láthatóan konjunktúrája van.

Mielőtt valaki is lebecsülne az ágazatot, érdemes a statisztikával megismerkedni. 1978-ban az Egyesült Államokban mintegy 4,1 milliárd dollár értékű lemez és kazetát adtak el, ez pedig Burma bruttó nemzeti termékével egyenlő. Ehhez természetesen hozzá kell adni — hiszen kapcsolódó termékekről van szó — a rádió, erősítő és magnetofon forgalmát. Ez a tavaly előtti évben újabb 9,3 milliárd dollár volt. Plusz 810 millió dolláros lemezjátszó-értékesítés.

Végeredményben tehát a zenéből 14,2 milliárd dollárt forgalmaztak az USA-ban. Ez az adott évben az autóeladások 16 százalékát tette ki. A zeneértékesítésben az egyes műfajok nem arányosan szerepelnek. A kimutatások szerint a lemez- és kazettaértékesítés 42 százaléka zene, 13 százaléka popmuzsika. A „soul” 8,5 százalékos részarányát az Egyesült Államok népességének nemzetiségi megoszlása — néger — magyarázza, a „country” (az amerikai népdal) 10,2 százalékos aránnyal jelzett népszerűsége ugyancsak helyi sajátosság. Elgondolkodtató, hogy az eladások értékének mindössze 3,4 százaléka esik a klasszikus muzsikára. Nem jár sokkal jobban a jazz sem, a lemezkereskedők statisztikájában 3,8 százalékos súllyal szerepel.

Mindezek ellenére az 1000 főre eső értékesítés nem az Egyesült Államokban a legmagasabb. A tőkés világban az NSZK, Svédország, Kanada és Hollandia egyaránt megelőzik. A mennyiséget illetően azonban nem lehet vita. A mősoros kazetták és hanglemezek közül minden harmadik az USA-ban talál gazdára. 1978 jó év volt az iparágban, 1979 azonban rosszabbul alakult.

Eladási szempontból már 1978 karácsonya is katasztrofálisnak bizonyult. Végeredményben az év folyamán a kiskereskedőknek átadott lemezek és kazetták száma az Egyesült Államokban 6 százalékkal esett. A konkurrens piacok sem jártak jobban.

Komoly pénzügyi gondok közé került az angol EMI-cég is, mely a hatvanas években a Beatles-lemezeket gazdagodott meg. A kiutát csupán egy konkurrens vállalatvaló fúzió jelenthette.

1978-tól hallatlanul népszerűvé vált a diszkó, virágozni kezdtek a táncklubok és a rádióállomások műsoraiból sem hiányozhattak a népszerű slágerek. A probléma azonban az, hogy a rádióban és klubokban a zene 45-ös fordulatú kislemezekről szólt általában, miközben a társaságok nyereségük nagy részét a 33-as fordulatú „LP”-ken, azaz a nagylemezekeken és albumokon szerzik. A nagylemezek forgalma pedig drasztikusan csökkent. Angliában 1975-ben 91,6 millió albumot adtak át a kereskedelemben, tavaly az igény csak 84 millióra volt meg. A kislemezek forgalma hiába nőtt a fenti időszak alatt 56%-kal, a kiesést a mérlegekben nem tudta ellensúlyozni. Egy kislemez úgynevezett „gyárilag ajánlott” fogyasztói ára ugyanis csupán 1,2 font, míg az albumért 5,5 fontot is kérhetnek.

(A nagylemezen a nyereség is értelem szerűen magasabb. A legtöbb társaság a kislemezt által-

ban az albumforgalmat fokozó marketing-eszköznek tekinti.)

Az igazsághoz hozzá tartozik, hogy 1979-ben az iparágban jó darabig nem sikerült olyan sikerekkel előrukkolni, mint a megelőző évben „a Travolta-jelenség” volt. A „Szombat esti láz” filmzenéjéből — a Bee Gees együttes kísérőzenéjével, dupla nagylemezen — szerte a világon 25 millió darab fogyott és 22 milliót sikerült a „Pomádé” lemezváltozatából is eladni. Mindez más együttesek forgalmának is segített, hiszen a boltba Travolta miatt betérők gyakran más produkciókat is vásároltak. Tavaly azonban hasonló sikerre jó ideig várni kellett. Az áttörést a Fleetwood Mac együttes „Agyar” című nagylemeze és az Eagles „A hosszú futás”-produkciója jelentette. 1980 első negyedében pedig a Pink Floyd együttes „Fal” című nagylemeze jelentett eseményt, az album azonnal az eladási statisztikák élére ugrott.

A nagy sikerek a többi lemez és kazetta forgalmát is segítették. A társaságok fellélegeztek, a visszaesésnek vége volt. Két probléma azonban a konjunktúrától függetlenül fennmaradt és mindkettő jelentősen csökkenti a társaságok szerint az ágazat profitját. Az Egyesült Államokban a lemez- és kazettahamisítás már külön iparágá vált. 1980 elején a Sam Goody kiskereskedelmi hálózat több vezető munkatársát fogták perbe azzal a váddal, hogy több száz ezer hamis mősoros kazettát hoztak forgalomba. Egyes felmérések szerint a kiskereskedelmi készletek egyharmada tekinthető illegális úton készültnek. A leleplezés persze nem könnyű, a kereskedelem maga jószántából aligha működik együtt a vizsgálókkal, hiszen a hamis lemezt vagy kazettát az eredeténél ol-

csóbban szerzi be, és így nyeresége is nagyobb.

Nem kisebb gondot okoz, a kalózkodás, a lemezek és mősoros kazetták — jogellenes — másolata. Az NSZK lemezgyárai úgy vélik, hogy forgalmuk 45%-kal lenne nagyobb, ha a vásárlók nem készítenének a lemezekről otthon felvételeket. A Brit Hanglemezgyártók Szövetsége egy áprilisban kiadott tanulmányában a kalózfelvételek által okozott kárt 1979-re 150—200 millió fontra becsüli — ez az összeg 104 millió illegális felvétel következménye.

A hangfelvételek mennyiségére következtetni lehet az üres kazetták tavalyi forgalmából is. Angliában így 1979-ben 59 millió kazettát adtak el, ennek 60%-a volt „90 perces”, s ez a fajta éppen a nagylemezek felvételére ideális. (A Nyugat-Európában forgalmazott mősoros kazettákra egyébként általában rá szokták nyomtatni: „Nyilvános előadás, lemásolása vagy rádió útján való továbbítása tilos.”) Megjegyzendő, hogy több szakértő nem osztja a lemezgyárak ellenszenvét az otthon magánzókkal szemben. Egyes vélemények szerint éppen a lakásukban stúdiót kiépítők azok, akik ugyanis a legtöbb lemezt vásárolják.

A lemeziparnak persze éppen elég baja van az előadó sztárokkal. A vásárló ízlése gyorsan változik. Piackutatással vagy közvélemény-szondázással lehetetlen előre biztonsággal felmérni, melyik nőta válik világsikerré. (A marketing-vizsgálókkal kialakított Monkees stílus is csak részsikereket ért el.) Nincs közvetlen kapcsolat a lemez előállításának költségei és az eladások hozadéka között sem. A már említett Fleetwood Mac együttes például 750 000 dollárt költött az „Agyar”-album felvételére; a kevésbé ismert Knack nevű zenekar viszont ha-

sonló célokra csak 18 000 dollárt fordított. A két lemez sikere ennek ellenére nagyjából azonos.

Sok esetben a közönség türelmetlenül várna már kedvenceik újabb lemezét, a gyár ösztökélné is az előadókat, azok azonban nem sietnek az albummal. Az Eagles együttes „lustaságát” anyagi helyzetük magyarázza. Úgy vélik, megengedhetik maguknak legközelebbi nagylemezük több éven át történő „értékelését”.

A kedvenceket a gyakorlatban nehéz kézben tartani. Az angol EMI gyár nagy üzletet remélt a punkzenétől és ezért két éve szerződtette a műfaj mestereinek tekintett Sex Pistols együttest. A felmerült problémák miatt azonban nemsokára kénytelen volt a zenekartól megválni. Általános vélemény szerint a zenészekkel a legjobb kapcsolatot a kisebb méretű lemeztársaságok tudják kialakítani. Itt az előadók közvetlenül a vállalat legfelső vezetésével tárgyalhatnak és a cégnek is kevesebb muzsikussal menedzseléséről kell gondoskodnia.

A tánczene közönségének magvat a 15—25 évesek jelentik. Demográfiai prognózisok szerint számuk a következő tíz év alatt az Egyesült Államokban 7 százalékkal csökken, miközben a 35—45 évcsoportba tartozók száma több mint egyharmaddal emelkedni fog. Mindez nem jó hír az iparágban. A felmérések szerint — legalábbis az USA-ban — a 25 évnél idősebbek ritkábban vásárolnak lemezeket. A cégek által kidolgozott megoldás: olyan zenét kell piacra dobni, mely nem csupán egy bizonyos korcsoportnak, hanem szélesebb közönségnek is tetszik. E feltételeknek például a filmzenék kiválóan megfelelnek. Állítólag az új követelmények a rockra is hatással lesznek, egyes nézetek szerint a nyolcvanas évek muzsikája — hogy az idősebbek tetszését is megnyerje —, lágyabb és halkabb lesz...

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

DIPLOMÁCIA

Amióta a gázt ipari és egyéb célokra felhasználják, egyes országok számára nagy volt a kísértés, hogy azt katonai célokra is alkalmazza — élő célpontok ellen. Gázt először a századforduló idején kitért angol—búr háború során használták. Az 1899. július 29-i hágai egyezmény ugyan tiltotta a háborút folytató feleket mérgező gázokat tartalmazó lövedékek alkalmazásától, de nem tiltotta el harci gázoknak más módon való felhasználását. Ez vezetett oda, hogy az I. világháború folyamán a hadviselő felek — elsősorban a nyugati fronton — harci gázokat használtak a nagyobb hadműveletek megindításakor az ellenséges arcvonal áttörésére. E háborús tapasztalatok alapján az 1922. évi washingtoni értekezlet úgy döntött, hogy tiltja gázoknak hadi célokra való felhasználását. Az erre vonatkozó nemzetközi egyezményt azonban az aláíró államok egyike sem ratifikálta.

A fordulat 1925-ben következett be, amikor a július 16-án aláírt genfi jegyzőkönyv megtiltotta gáz- és baktériumfegyvereknek a szárazföldi, légi és tengeri háborúban való alkalmazását. Ezt a jegyzőkönyvet szinte valamennyi európai és tengerentúli állam ratifikálta. Ennek a genfi jegyzőkönyvnek ugyan voltak hiányosságai — nem tiltotta meg például gázokat tartalmazó fegyverek előállítását, és nem tiltotta meg a gáztámadás megtorlásaként való alkalmazását — a tilalom mégis hatásosnak bizonyult: még a II. világháború folyamán sem került sor harci gázok alkalmazására, pedig abban a háborúban példátlanul kegyetlen eszközöket vetettek harcra a támadók. Az, hogy a gázháború nemzetközileg jogellenes, ma már vitán felül áll, bár vannak államok, amelyek még mindig nem csatlakoztak a genfi megállapodáshoz.

Képlevétel

Szokatlan hangú interjú

Új hatalmi struktúra?

Meglepő dolgok történnek Kínában. Július utolsó napjaiban a pekingi „Mennyei Béke Terén” a parlamenti épületéről eltávolították Mao Ce-tung hatalmas arcképet. Augusztus fordulóján a Forradalmi Múzeumról is levették a Mao-képet. A kínai külügyminisztérium szóvivője úgy nyilatkozott, hogy „túlságosan sok” Mao-kép volt és ártott az ország politikai légkörének.

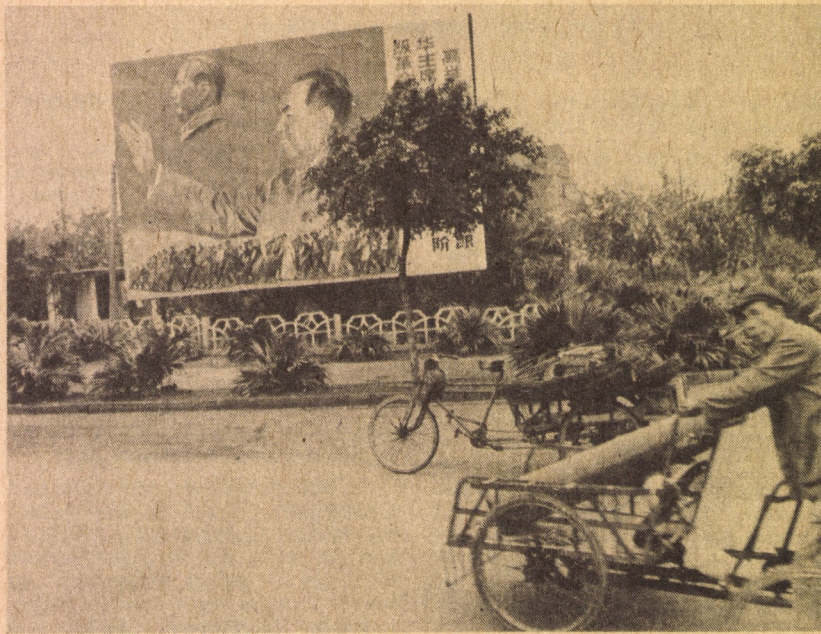
A képek levétele előtt körülbelül két héttel Li Hszien-nien miniszterelnök-helyettes fogadta Harrison E. Salisbury-t, a New York Times szerkesztőjét. Rendkívül szokatlan módon előre feltárta a pekingi vezetés közeli személyi terveit. Azt, hogy néhány héten belül, esetleg még augusztus folyamán nagyszabású személyi átcsoportosításokat hajtanak végre a párt- és állami intézmények élén.

Mi lesz augusztusban?

A legfontosabb változás Salisburynek a New York Timesben megjelent tudósítása szerint az lesz, hogy Hua Kou-feng megválik a miniszterelnöki tisztségtől, miközben változatlanul megmarad a párt elnökének. Az új kormányfő Cso Csi-jan lesz, eddigi ügyvezető miniszterelnök-helyettes, akit az idén februárban neveztek ki a Kínai Kommunista Párt Politikai Bizottsága állandó bizottságának a tagjává. Huával egyidejűen távoznak a kormányból öt miniszterelnök-helyettes is; mindenekelött Teng Hsziao-ping, a személyesrekezdő kezdeményezője, Csen Jung, Vang Csen, Hszü Hszien-nien (aki egyúttal hadügyminiszter is), és Li Hszien-nien, a titkok főlebbentője. A kormány valamennyi távozója megőrzi a pártbiztonságát: alelnökei maradnak a KKP-nak.

A változásokat először a Központi Bizottságnak kell majd jóváhagynia, amely aztán a megerősítést követően az Országos Népi Gyűlés (parlament) elé terjeszti. Zsúfolt politikai augusztusra van tehát kilátás Kínában, amit még jelentőségesebbé tesz, hogy a tervek szerint még az év vége előtt ül össze a XII. pártkongresszus. Addig kell végrehajtani azokat az ideológiai és szervezeti módosításokat, amelyeket szentesítés végett a küldöttek elé fognak terjeszteni.

A Salisbury-interjú közlésével egyidejűen a tokiói Yomiuri Shimbunban jelent meg az értesülés, hogy Teng Hsziao-pinget a Kínai Népköztársaság elnökévé fogják választani a tragikus meghalt, és halála után rehabilitált Liu Sao-csi utódként. Ezt a hírt állítólag magánúton maga Teng tudatta az egyik japán liberális-de-

HANGCSOUÍ TABLAKÉP: HUA MAO-POZBAN, MEG MAÓVAL
100 millió tisztségviselőt rehabilitáltak

mokrata képviselővel, „személyes „jó barátjával”.

A kínai csúcson beharangozott személyesrekezdő nyilvánvalóan politikai horderejűek. Újabb szakaszt jelentenek abban a hatalmi küzdelemben, amely 1976 óta folyik a két vezető szárny között; Hua Kuo-feng képviseli az egyiket, hiszen őt még Mao Ce-tung szemelte ki utódjául; a másikat Teng Hsziao-ping irányítja, a „kulturális forradalom” következményeinek a fől számolója, a „négy modernizálás” serkentője.

Sokrétű válasz

Hua az óvatos konzerválást képviseli, a lehető legtöbbet megőrizni a maoi örökségből. Ugyanakkor Teng finom taktikus, aki időközben nem riad vissza a hátrálásuktól sem, hosszú távú terveit így kívánják. Az elmúlt négy évben voltak olyan szakaszok, amikről úgy látszott, hogy Huáék görcsösen megkapaszkodnak, meg hátrálásra kényszerítik a pragmatikusokat, de ezek csak átmeneti engedmények voltak. A most várható változások teljesen a Teng-csoport győzelmét mutatják, a színelőzők egyöntetű értékelése szerint Teng Hsziao-ping „Kína erős embere”.

A Politikai Bizottságban, az állandó bizottságban és a kormányban a hajdani maoista gárdából jöszörel csak Hua Kuo-feng maradt, mindenki más Teng követője. Az Europa Archiv kimutatása szerint 1976 óta a legalacsonyabb szintű funkcióktól a legmagasabbakig 100 millió tisztségviselőt rehabilitáltak (!). Köztük van mind az öt miniszterelnök-helyettes, aki Teng vezetésével most visszavonul

a kormányzatból a pártapparátusba. A kérdés természetesen az, hogy miért?

A válasz viszonylag egyszerű, mégis sokrétű. Az utóbbi időben a kormányba annyi fiatalabb tiszteletet vontak be, hogy az idősebbek a nemzedéki váltásnak is engedve átadhatják a helyüket. Másrészt bárhol is nézzük — Huát degradálják. Mao Ce-tung halála után az örökös annyi funkciót összpontosított, amennyi még a „nagy kormányosnak” sem volt. Pártelnök volt, miniszterelnök és a KKP katonai bizottságának az elnöke. Most elmozdítják a kormány éléről; az öt visszavonuló miniszter-

épületén egyszer már megtették ezt, arra hivatkozva, hogy tataroznak, de júniusban a portrék visszakerültek a helyükre. Most nincs helyreállítási munka, és nem is hivatkoznak rá.

Ezzel egy időben nagyszabású utcaátkeresztelési kampány kezdődött el Pekingben. Leveszik a „kulturális forradalom” idején föltett névtáblákat, és a régi, megszokott neveket aggatják a helyükre. Így szűnt meg egyik napról a másikra a Csao csan utca, amely Mao Ce-tung szülőfalujáról kapta a nevét. Visszakerült a tábla: „A kormányhivataloktól jobbra lévő utca”. Az 1960-as évek derekán, a fölfordulás csúcspontján, azt az utat, ahol a Szovjetunió pekingi nagykövetsége van, a „Revizionizmus utcájára” keresztelték; most ezt a táblát is levették, visszazadták az útvonal régi nevét, hogy — jelentette ki a pekingi polgármesteri hivatal illetékes tisztségviselője — a fővárosiak jobban tájékozódhassanak. Volt, aki fölvetette: a halála után legalább egy utcát adjanak Pekingben Mao Ce-tungnak. Határozott „nem” volt a válasz.

Beleillik mindez abba a most kiszélesedett kampányba, amely — ha a „kulturális forradalom” szóba kerül — már nem a „négyek bandájára” hárítja kizárólagosan a bűnöket, hanem Mao Ce-tungot is megnevezi. Li Hszien-nien Harrison E. Salisburynek azt mondta: „A kulturális forradalom tíz éve katasztrófát jelentett Kínának... Őszintén meg kell mondanunk önnek, és így is gondolom, Mao elnök volt felelős mindezt.” Hu Jao-pang, a párt új főtitkára úgy nyilatkozott: „Mao hibái szerencsétlenséget hoztak a kínai pártra és a kínai népre.” A Zsenmin Zsi-pao júliusban ezt írta: „A katasztrófális tévedések elkerülhetetlenek, ha egyetlen ember szeszélye egy egész nemzetet érinthet. A pártnak meg kell tanulnia, hogy egy emberből ne csináljon istent, nehogy az ilyenfajta tragédiák megismétlődjének.”

Különös kettősség

Miért most, és miért ilyen fáziskéséssel? Ennek valószínűleg két oka van. Az első az, hogy Teng Hsziao-pingnek legalább négy évre volt szüksége, amíg a döntő fölényt kihasználhatta, és elérkezettnek látta az időt a teljes támadás kibontakoztatására. A másik, amit a legtöbb megfigyelő megjegyyez, hogy Kínának immár a rendelkezésre állhatok tapasztalatok: milyen módon lehet ezt a szükség-szerű, de elkerülhetetlen folyamatot a lehető legkevesebb fájdalommal végigvinni.

Marad a nagy kérdés, szinte a kérdések kérdése. Ez a kétségtelenül nagyszabású belső változás hogyan hat Kína külkapcsolataira? A választ ugyancsak Li Hszien-niennek a New York Times hasábjain megjelent nyilatkozatában lehetjük. Kevés a remény arra — mondotta —, hogy hamarosan ismét folytatódhatnak a szovjet-kínai normalizálási tárgyalások. És a nyomtaték kedvéért megismételte azokat a feltételeket, amelyeket az Egyesült Államok is magáévá tesz: csökkentsék a kínai határ mentén a szovjet katonai erőket, vonja vissza csapatait a Szovjetunió Afganisztánból, ne támogassa Vietnám kambodzsai jelenlétét. Vagyis marad a furcsa kettősség: belül egyes maoisták visszazsúfoltása, kívül a maoista világpolitikai irányzat továbbélése.

Hol az az utca...

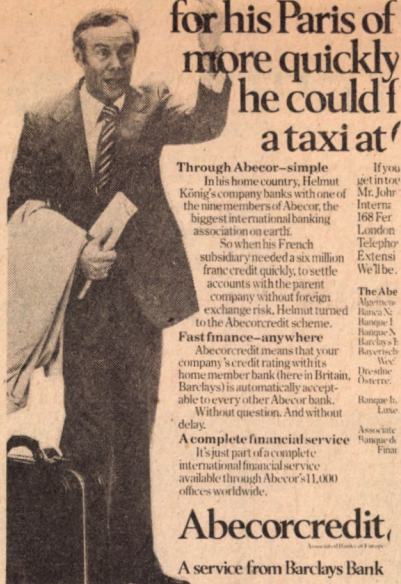
A nagyobb méretű váltás természetesen az a négy év volt, amelyben „százezer funkcionáriust” rehabilitáltak. A mostani készülődés a folyamatnak csak mintegy záróköve, és ebben a minőségében kettős célja van: erős kollektív vezetést teremteni Teng észe alatt, és eltávolítani a Mao-kultusz maradványait. Bármennyire jelképes is, nagy horderejű ennek a jegyében a Mao-képek eltávolítása. (Tavasszal a parlament

Ötszázak

Bankrangsor

Nagyság, haszon

How did Helmut Kohl fix a six million franc for his Paris of more quickly than he could find a taxi at?

Through Abecor—simple. In his home country, Helmut Kohl's company banks with one of the nine members of Abecor, the biggest international banking association on earth. So when his French subsidiary needed a six million franc credit quickly, to settle accounts with the parent company without foreign exchange risk, Helmut turned to the Abecorcredit scheme. Fast finance—anywhere. Abecorcredit means that your company's credit rating with its home member bank there in Britain (Barclays) is automatically acceptable to every other Abecor bank. Without question. And without delay. A complete financial service. It's just part of a complete international financial service available through Abecor's 11,000 offices worldwide.

Abecorcredit

A service from Barclays Bank

A BARCLAY BANK HIRDETÉSE
Nyerésege 1,18 milliárd dollár volt

A Banker 500-as listája a pénzügyintézeteket aktíváik nagysága szerint állítja sorba. A tőkés világ legnagyobb bankjának címét tavaly nem a sok éven át listavezető Bank of America nyerte el, az első helyet a francia Crédit Agricole szerezte meg. Aktíváinak értéke 105 milliárd dollárt tett ki. A Crédit egyébként úgynevezett szövetkezeti bank; több mint 3 millió tag tulajdonában van. A legnagyobbak között a francia pénzügyintézetek egyébként is előretörték. Az első tizenben négy francia és csak két amerikai bank található (a már említett Bank of America és a Citicorp) a Deutsche Bank és a Dresdner Bank, valamint az angol Barclays és a japán Dai-ichi Kangyo mellett. A tízes csoport aktíváinak összege 880 milliárd dollárt tesz ki, ennek több mint 40 százaléka a francia pénzügyintézetekre esik.

A francia főnyelv azonban az 500-as listában eltűnik. Franciaországból a Banker rangsorába csak 20 pénzügyintézet került be, míg az Egyesült Államok 124 bankkal képviselteti magát. (A sorrendben huszadik francia bankot aktívái szerint 100 amerikai pénzügyintézet előzi meg). A földrajzi megoszlást tekintve a listán 52 ország képviselteti magát, többben azonban (Algéria, Abu Dhabi, Hongkong, Jordánia, Új-Zéland, Peru, Szíria, Irak, Fülöp-szigetek) csak egy névvel szerepelnek.

Meglepőnek tűnik viszont néhány kisebb ország fontossága a nemzetközi pénzügyekben. Luxemburgban például öt „listaképes” bank található, és Tajvanon is nyolc olyan pénzügyintézet van, melyek aktívái az 1,4 milliárd dollárt meghaladják. A bankok száma persze jórészt az adott ország hagyományaitól, a bankrendszer jellegétől függ. Jó néhány fejlődő ország önálló pénzügyeit függetlensége elnyerése után teremtette meg, és a kormányzat célszerűbbnek látta a kereskedelmi fizetések egy helyre való központosítását.

Más — főként fejlett tőkés — országokban az egyes régiók hagyományosan külön bankokkal rendelkeztek. Így például Svájcban az egyes kantonoknak külön pénzügyintézeteik vannak, ez a struktúra mind a mai napig fennmaradt. Léteznek más sajátosságok is. A Banker természetesen rangsorában nem veszi figyelembe a központi jegybankokat — ezek feladata a bankjegykibocsátás, a

hitel- és kamatpolitika meghatározása és az arany- és devizatartalékok kezelése — de néhány magánkézből lévő kereskedelmi banknak egyes országokban ténylegesen jegybanki funkciói is vannak. (Így a Hongkong and Shanghai Banking Group például pénzkibocsátással is foglalkozik.)

A statisztika szerint a legnagyobb bankok nem feltétlenül egyben a legjövodelemezőbbek is. Ha a rangsort aszerint állítjuk össze, hogy az adott pénzügyintézet adózás előtti profitja hány százalékát teszi ki aktíváinak, az első helyre az angol Barclays Bank kerül. (1979-ben adózás előtti nyeresége 1,18 milliárd dollár volt és ez aktíváinak csaknem 2 százaléka.) A brit pénzügyintézetek e szempontból általában jól állnak. A tíz legjövodelemezőbb között négy angol található a három nagy USA-bank (Citicorp, Bank of America, Chase Manhattan), a Deutsche Bank, a Banco do Brasil és a francia Compagnie Financière de Paris et des Pays-Bas társaságában.

Az aktívái szerint a világon legnagyobb Crédit Agricole az első húszba sem tudott e szempontból bekerülni és ugyanez áll az aktívái szerint még hatodik Crédit Lyonnais-ra. Ezzel szemben az aktívái összege szerint csupán 11. angol National Westminster Bank jövodelemezőségi szempontból a második helyre ugrik (tavalyi adózás előtti nyeresége csaknem 1 milliárd dollár és ez aktíváinak 1,73 százaléka). Még szembeszökőbb a Loyds Bank sikere. Ez a pénzügyintézet csupán a tőkés világ 37. legnagyobb bankja, a nyereségességi sorrendben viszont már hetedik!

Az angol bankok egy másik rendező elv szerint is a világranglista élére kerülnek. Konzervatív üzletpolitikájukat mutatja, hogy a tőkének és a tartalékoknak az aránya az aktívákhoz (tehát a kihelyezett hitelekhez) képest igen magas. Ez nyilvánvalóan biztonságot ad a pénzügyintézet vezetésének. A már említett Loyds tőkéje és tartalékai például a kihelyezések csaknem 7 százalékát teszik ki.

Ugyanez a jelenség figyelhető meg a svájci bankoknál is. Az aktívái összege szerint a világranglista vezető helyeit elfoglaló francia bankok esetében viszont ez a ráta kifejezetten alacsony. A Crédit Lyonnais aktíváinak csupán 1,22 százaléka a tőke meg a tartalék, és ugyanez a szám a Société Générale-nál is csak 1,65. E pénzügyintézeteknél viszont figyelembe

kell venni azt, hogy állami tulajdonban vannak, és szilárd helyzetüket végső soron az állam szavatolja. Az állami tulajdonba nem vett — és a fentiek szerint igen kedvező jövodelemezőségi — Compagnie Financière de Paris et des Pays-Bas ugyancsak konzervatív üzletpolitikát mutat, a tőkéje és tartalékai a kihelyezéseinek csaknem 8,7 százalékával egyenlők.

A bankoknál elhelyezett betétek összege szerinti sorrendben a francia pénzügyintézetek ismét az élre kerülnek. A táblázatot a Banque Nationale de Paris vezeti, a nála elhelyezett összeg meghaladja a 93 milliárd dollárt. A második helyen ugyancsak egy államosított francia bank, a Crédit Lyonnais található, míg harmadikként ismét a Crédit Agricole szövetkezeti bankkal találkozhatunk. (A szövetkezeti bankok eredetileg a tagok pénzügyeit voltak hivatottak lebonyolítani, a jelentősebbek közülük ma már minden létező bankfunkciót ellátnak, foglalkoznak részvény- és kötvénykereskedéssel, aktívák az arany- és devizapiacokon és tevékenyek a különböző eurovaluták forgalmában is.)

A Banker listája természetesen évről évre változik, mivel az egyes régiók pénzügyintézetei aktíváikat nem azonos ütemben tudják növelni. 1979-ben például a Közös Piac tíz legnagyobb bankja 24 százalékos növekedést ért el, míg az USA hasonló pénzügyintézetei aktíváikat csak 16 százalékkal tudták emelni. A rangsorban elfoglalt hely persze — mivel a számbavétel USA-dollárban történt — az egyes országok inflációs rátáitól és a nemzeti valuták dollárárfolyamának alakulásától is függ. (A jelen tavalyi végbement leértékelődése például kedvezőtlenül érintette a japán bankok pozícióját; a Bank of Tokyo aktívái hiába emelkedtek helyi valutában 26,5 százalékkal, dollárban a növekedési ütem 7,3 százalékra mérséklődött.)

Jelentősen változhat a lista az időközben végbement bankfúziók következtében is. Az 1978-as jelentésben még önállóan szerepelt a Banca Cattolica del Veneto, tavaly már teljesítménye az anyabankjának, a Banco Ambrosiano mérlegének részévé vált. Hasonlóan hiányzik az 1979-es névsorból a National Bank of North America, amelynek vezetését időközben a National Westminster Bank vette át.

GONDA GYÖRGY — SZENTGÁLI PÉTER

VIDEOTON A **KERAVILL**
MÁRKABOLT ÁRUHÁZBAN
Bp. V., KOSSUTH L. u. 2.

Útközben
szórakoztat, informál:

AUTÓRÁDIÓ

Lada és Wartburg személygépkocsikhoz 1100 Ft
Skoda személygépkocsikhoz 1110 Ft

Katonai puccs Bolíviában, polgári elnök beiktatása Peruban. Diktatúrák — demokratizálódás — látszólag döntetlen. A képlet persze, korántsem ilyen egyszerű. A bolíviai visszalépés nem egy a más korszakokban rutinszámba menő hatalomátvételek közül, hanem olyan periódusban bekövetkezett puccs, amikor a latin-amerikai katonai rezsim is a kivezető utat keresik a gazdasági-társadalmi zsákutcából. Bármily paradoxnak tűnjék is, a bolíviai elnökválasztás baloldali nyertesét megbuktatni segítő argentin katonai kormányzat éppúgy, mint brazil tábornok kollégái, vagy országok katolikus egyházai — a polgári átmenet felé vezető utakat mérik fel.

„Fejlődő diktatúrák”

A diktatúráknak a civilek viszatéréséről vallott felfogása nehezen választható el a katonai rezsimék jellegétől. Európából nézve bármennyire egyformának is tűnjenek a latin-amerikaiak, sajátságos egyedi jegyeik vannak.

A politológusok szívesen alkalmazzák a dél-amerikai katonai rendszerekre a „fejlődéscentrikus diktatúra” terminológiát. A braziliai „gazdasági csodától” a perui „baloldali modellig” hasonló ismervek bukkannak elő: főként a polgári kormányok korrupciójára és tehetetlenségére hivatkozva katonai fegyvellemmel, felülről szabályozva igyekeznek meggyorsítani a gazdasági fejlődést. Az előrelépés fő akadályának tartott társadalmi konfliktusokat — e filozofia szellemében — automatikusan megszünteti a szabadságjogok korlátozása. Tagadhatatlan, hogy az autokratikus modellek pár évvel ezelőtt még bizonyos sikereket tudtak felmutatni. Az erőszakkal kikényszerített „társadalmi béke”, a munkaerő rendeltetileg szabályozott alacsony ára dinamikus fejlődést tett lehetővé Braziliában, Argentínában éppúgy, mint Chilében. Groteszk módon, a liberális gazdasági modell — a Nobel-díjas amerikai közgazdász, Friedmann bábáskodása mellett — éppen Pinochet legszélsőségesebb diktatúrájában ért el eredményeket.

Ennek a típusú fejlődésnek azonban komoly ára volt. Braziliát véve példaként: miközben az egy főre jutó nemzeti jövedelem megduplázódott, a bérből élők vásárlóereje 15—20 százalékkal csökkent. Mindez — párosulva a nemzetközi gazdaságban bekövetkezett válsággal és egyéb tényezőkkel — a társadalmi elégedetlenség felángolásához vezetett. A katonai diktatúrák elleni hangulat nemcsak az elesettebb osztályok, hanem paradox módon a privilegizáltak között is jelentkezik. Ezt az ellentmondást az magyarázza, hogy miközben a katonai diktatúrák utat nyitottak a piacgazdaság elemeinek és tudatosan felszámolták az állami szektort — értelemszerűen elvesztették a gazdaságirányítás fölötti ellenőrzésüket. Akaratlanul hozzájárultak az önbizalmat visszaszerzett nemzeti burzsoázia politikai megerősödéséhez, trónkövetelési ambícióihoz. Az autoritárius modellek csődjét beteljesítő nyersanyag-árrobbanás most szinte törvényszerűen veti föl a hatalomváltás kérdését.

A katonáknak keserű pirula, hogy az átmenetet sürgetők között hallatja szavát a hagyományos szövetséges, a katolikus egyház is. A pápa közelmúltban tett braziliai látogatásától a katonai vezetés azt várta — a Le Monde tudósítójának szavaival —, hogy „meghúzzálja a renitens papság

fülét”. Ehelyett a katolikus egyház feje, fölismerve a braziliai egyház befolyásának alapjait, kiállt a reformpüspökök mellett, nyíltan szölte a világ legnagyobb katolikus országában található társadalmi igazságtalanságokról s a demokratizálódás elkerülhetetlenségéről.

Az egyház megnövekedett politikai szerepe egyetlen dél- vagy közép-amerikai országban sem új keletű. Szorosan kapcsolódik a diktatúrák születéséhez. A politikai pártok fölszámolásával létrejött vákuumban — kezdetben csupán humánus megfontolásokból — a klérus egy része vállalta magára a fegyveres erők politikai hege-

ESKUT TESZ A BOLÍVIAI JUNTA

A kontinensen megjelent a rivális: Nyugat-Európa

móniájával szembeni ellensúly szerepét.

Az „Ecclesia militans” — a szociális kérdésekben is harcos egyház — koncepciójának kialakítása felé hosszú és rögös út vitt, amelyet több regionális tanácskozás, így a nevezetes medellini segített elő. A katolikus hierarchia idővel fölismerte, hogy a robbanással fenyegető társadalmi feszültségeket — egyéb intézményrendszer híján — neki kell levezetnie. Frei Betto, a Sao Pauló-i szakszervezetekkel együttműködő dominikánus így fogalmazott: „Az egyház és a nép közötti közeledés egybeesett az állam és a nép közötti szakadék mélyülésével.” S ez a felfogás korántsem csak a brazil klérus sajátja.

A latin-amerikai tisztikar szűklátókörűen szemléli az egyház szociális befolyását, csupán azt látja, hogy föllép a diktatúrák ellen. Azt azonban már képtelen fölismerni — fejtegeti egy tanulmányában Hermano Alves brazil ellenzéki politikus —, hogy a katolikus hierarchia hosszú távon szövetséges, hiszen ténykedésével a robbanásnak, a kommunista eszmék terjedésének akár gátat emelni.

Az átmenet mikéntjei

Latin-Amerika — némi túlzással — szinte a másfél évszázada megszerzett államjogi függetlenség óta küszködik a megoldatlan földkérdés, a társadalmi igazságtalanságok provokálta robbanásveszély leszerelésével. A hagyományos recept, a katonai uralom „ultima ratió”-ként ugyan mindig megjelenik, de a tisztikar egyre kevesebb lelkesedéssel s csak jobb híján nyúl ehhez a semmit meg nem oldó módszerhez. A diktatúrák genézisében a már eddig négyfajta elképzelés, típus alakult ki a katonai visszavonulás és a befolyás megőrzésének módzatairól. A legkevesebb fejtörést okozta a

Latin-Amerika

Irány a kaszárnya?

Gazdasági csódtömeg

Közös Piac a küszöbön

A latin-amerikai katonai rendszerek lépésváltását főleg a belső körülmények sürgetik, de nem elhanyagolandóak a külső nyomások sem. Elsőként említendő az amerikai presszió, amelyik a várttal ellenkező eredményeket hozott. Carter messianisztikus emberi jogok kampánya heves nacionalista reakciókat ébresztett — furcsa módon nemcsak a katonák között — Argentínától Braziliáig.

Külső sürgetés

Miközben az egymást követő amerikai adminisztrációk latin-amerikai politikájukban semmit nem felejtettek és semmit nem tanultak, a kontinensen megjelent a rivális: Nyugat-Európa. Az Európai Gazdasági Közösség és a Latin-Amerika közötti kapcsolatok nem új keletűek, azonban a hetvenes évek derekáig jószerivel csak a gazdasági szférára korlátozódtak. Ma már tagadhatatlan az EGK politikai befolyása is, amely nemcsak egyes országok — az NSZK vagy Franciaország jelenlétében —, hanem a pártpolitikában, a Szocialista Internacionálé aktivizálódásában is megnyilvánul.

A klasszikus amerikai gyámokodást terhesnek érző katonai rendszerek — s hasonló okból a latin-amerikai polgári kormányzatok is — a függetlenedés legjobb eszközének a nyugat-európai orientációt tartják. Ennek azonban szintén ára van, bár az EGK vezető államai ezt az árat az amerikaiánál sokkal szubtilisebb módszerekkel igyekeznek megfizettetni. Az NSZK és Brazília nukleáris szerződése — az évszázad üzlete 15 milliárd dollárért — nyílt választást jelent és nemcsak gazdasági síkon. A londoni „nukleáris klub” íratlan törvényei értelmében a brazil katonák is hallgatólagosan elfogadják: a békés nukleáris program megvalósításának feltétele a civil kormányzatra való áttérés. Hasonló, gyöngéd, de hatalmas gazdasági nyomás tapasztalható a mezőgazdasági termékeivel az EGK felé forduló Argentína esetében is.

Az EGK-nak ezt a politikáját summázta Olivier Stirni francia külügyi államtitkár, aki a közelmúltban járt Latin-Amerikában; nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy a Közös Piac és a szubkontinens országai közti szoros politikai és gazdasági együttműködés újabb sürülődásokat okoz Nyugat-Európa és az Egyesült Államok viszonyában, amely még mindig magántulajdonának tekinti a Rio Grandétól délre eső országokat.

MAJOR LÁSZLÓ

Újabb egymás kezébe adják a kilincset Mexikóvárosban a világ minden tájáról egyre sűrűbben odaérkező gazdasági küldöttségek. „Divatba jött” Mexikó. Az észak-amerikai ország „újrafelfedezését” elsősorban napjaink legbiztosabb adujának, a kőolajnak köszönheti.

A második olajmenet

A több mint 60 millió lakosú Mexikót a gazdasági szakemberek az úgynevezett újonnan iparosodó államok közé sorolják, hiszen a kőolaj teremtette viszonylagos gazdagság lehetővé teszi, hogy — a tervek szerint — az ezredforduló-ra felzárkózzék a fejlett iparral rendelkező országok közé. Persze addig még igen sok a tennivaló, hiszen az egyre növekvő olajbevételek csak az iparosodás lehetőségét teremtik meg.

Hamar feledésbe merült, hogy a 20-as években Mexikó az Egyesült Államok után a világ második legnagyobb olajtermelője volt. 1938-ban államosították az olajipart, s ennek következtében jelentősen megromlottak a kapcsolatok az északi szomszédal, az USA-val. (A mexikói olajipar, csakúgy, mint a gazdasági ágazatok többsége, az államosításig az amerikai olajmonopóliumok érdekeltisége volt.) Ezután a „fekete arany” felszínre hozatala visszaesett, s Mexikó egészen a hetvenes évek elejéig hazai olajszükségletét döntően importból elégítette ki.

Az „energiakocka” azonban néhány évvel ezelőtt megfordult. A kutatások beigazolták, hogy Mexikó földje és tengeri talapzata hatalmas olajkincset rejt. A készletek nagyságát fokozatosan hozzák nyilvánosságra, nehogy túlzott „hurráhangulat” uralkodjék el az egyébként súlyos gondokkal küszködő gazdaságon. A legújabb elnöki bejelentés szerint az ország bizonyított olajkincse mintegy 46 milliárd barrel, s ez a mennyiség legalább hatvan évre biztosítja a hazai ellátást, valamint tekintélyes kivitel is lehetővé tesz. (A statisztikák szerint ebben az értelemben jelenleg Mexikó a világ hatodik olajhatalma, a tartalékok nagyságában a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Szaúd-Arábia, Irán és Kuvait előzi csak meg.)

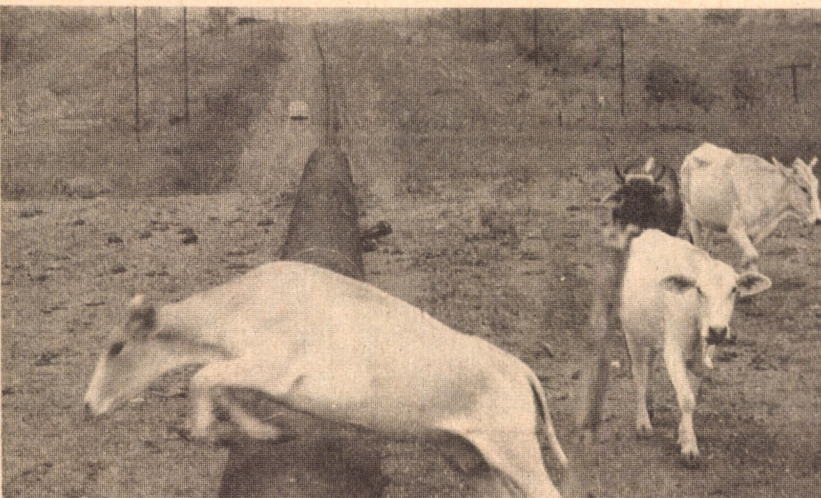
Előzetes mérések és becslések szerint néhány éven belül az olajgazdagság csak növekedni fog, ugyanis még 200 milliárd hordónyi (!) olajmennyiséget feltételeznek a felszín alatt.

A hirtelen jött gazdagság a legnagyobb gondok közepette „szakadt rá” Mexikóra. A hetvenes évek közepén ugyanis szinte patnánság feszültek a több évtizede halmozódó belgazdasági ellentétek. Az ipar fejletlensége, a mezőgazdaság elmaradottsága, valamint az éles jövedelmi különbségek mármár a csőd szélére juttatták az országot. Az infláció megközelítette a 100 százalékos, a munkaképes lakosság több mint fele állástalan volt, a külkereskedelmi mérleg hiánya pedig évről évre új rekordokat állított föl. Súlyosbította a helyzetet a világviszonylatban is kiemelkedően magas népszaporulat, amely megoldhatatlan feladatok elé állította az agrárszektor, s csak növelte a munkanélküliek hatalmas táborát.

Az olajkincs felfedezéséig az ezüst és a grafit kivitele jelentette a legfontosabb bevételi forrást; mindkét anyagnak Mexikó az első számú termelője a világon. A Nemzetközi Valuta Alap (IMF) szigorú deflációs feltételeket szabott az országnak a szanálás áraként a hetvenes évek közepén: csaknem 100 százalékkal értékel-

ték le a pesót, visszafogták a fejlesztéseket, az egy évben felvehető külföldi kölcsönök összegét 3 milliárd dollárban maximálták, szigorú intézkedésekkel lelassították a hazai tőke külföldre menekülésének ütemét, visszafogták a behozatalt, s olyan iparágak fejlesztését helyezték előtérbe, amelyek viszonylag rövid idő alatt valamelyest enyhíthetik a munkanélküliséget.

Az IMF „gyógymódjai”, valamint az 1976 decemberében hivatalba lépett Portillo elnök drasztikus intézkedései és a jókor jött olajdólarfolyam eredményeként kezd „egyenesbe jönni” a gazdaság. Ta-

OLAJVEZETÉK MEXIKÓBAN

Még 200 milliárd (!) hordónyi mennyiséget feltételeznek

valy a bruttó társadalmi termék 7,5 százalékkal növekedett, az inflációt sikerült 20 százalékra visszacsúsztatni. Az ipari termelés 10 — ezen belül a kőolajiparé 15 — százalékkal emelkedett és nagymértékben felélénkült a beruházási tevékenység.

Továbbra is katasztrofális azonban a mezőgazdasági helyzete. A külkereskedelmi mérleg hiánya eléri a 3 milliárd dollárt a növekvő olajkivitel ellenére. Az eladósodás fokozódása (a jelenlegi szint 30 milliárd) azzal magyarázható, hogy az olajipar, valamint egyéb ágazatok fejlesztése gyorsított ütemben csak nagy pénzeszközök koncentrációjával valósítható meg.

Helyrebillentés

A nemzetközi pénzvilág azonban szívesen kölcsönöz Mexikónak, a hatalmas olajlelet és a gyors ütemű fejlesztés ugyanis biztos garanciának tűnik. Az olajszektor impozáns fejlődése mellett néhány esztendő alatt más ipari ágazatok is figyelemre méltó sikereket értek el. Ma már az egész világ komolyan számol Mexikó elektronikai, vegyszeti, gépkocsigyártó és acéliparával. (A tervek szerint az acéltermelés 1982-re 12, 1990-re pedig 26 millió tonnára nő.)

Gyors karriert futott be a mexikói autógyártás. Az „ébredő óriás” autópára — ezen a Volkswagen, a Ford, a Chrysler, a General Motors és a Renault helyi leányvállalatai értendők — tavaly mintegy negyedmillió kocsit gyártott. Az ágazat exportjának értéke 700 000 dollár, s ezzel az olaj után a második legjelentősebb „pénzszerző” a gépkocsi. Az elkövetkező két évben mintegy 1 milliárd dollár értékben hajtanak végre beruházásokat az 50 ezer dolgozót foglalkoztató személyautóiparban.

A gazdaság „helyrebillentésének” és dinamikus fejlesztésének jelenlegi folyamata kétségtelenül az

Mexikó

Felfelé a lejtőn

A hatodik olajhatalom?

Hosszú távú fejlesztési stratégia

Az ország vezetésének elméleti törekvése, hogy mind jobban függetlenítsé a gazdaságot az USA-tól, s bővítsé gazdasági partnereinek körét. Jelenleg a külkereskedelem 70 százaléka az Egyesült Államokkal bonyolódik le, onnan származik a külföldről igénybe vett tőke 80 százaléka, s az idegenforgalmi bevételek kilenczetedét is az amerikai turisták szolgáltatják.

A gazdasági összefonódottság jelenlegi foka mellett rövid távon a legfontosabb célkitűzés Mexikó számára csak az egyenjogúságon alapuló kapcsolat megteremtése lehet az USA-val. 1979-ben Carter és Portillo elnök kétszer találkozott. Most talán első ízben mérte fel az USA, hogy egyenjogú partnerként kell kezelnie déli szomszédját. Ebben kétségkívül szerepet játszik, hogy Washington számára — olaja miatt — Mexikó „felértékelődött”. Ezt látszik alátámasztani az is, hogy több éves huzavona után az Egyesült Államok elfogadta a mexikói földgázszállításra vonatkozó árajánlatot, amelyet korábban még elviselhetetlenül magasnak tartott. Nemrégiben megindult a gázszállítás a chiapasi és tabascoi mezőkről.

A „modell” esélyei

Az olajgazdagság küszöbén álló Mexikó iránt hirtelen megnövekedett más fejlett tőkés államok érdeklődése is. A külföldi tőke gyors megtérülésre és jelentős profitra számít, s különös vonzerőt jelent számára a több mint 60 milliós potenciális felvevőpiac is. Az iparfejlesztést szolgáló olajdollárok érthető módon fokozzák a külföldi tőke várakozásait. Elsősorban a Közös Piac reménykedik abban, hogy részesedni fog a konjunktúrából, s még megszerezheti az Egyesült Államok pozíciójának egy részét az országban. (Mexikó határozott törekvése a szocialista országokkal fennálló gazdasági együttműködés kihasználása és elmélyítése is. Jól szolgálja ezt a célkitűzést a KGST és Mexikó néhány évvel ezelőtt kötött megállapodása, amely felöleli a gazdasági tevékenység legfontosabb területeit.)

Az előrejelzések szerint idén is folytatódik a mexikói gazdaság fellendülése és a nemzetgazdaság egészséges szerkezeti arányainak kialakítása. A célkitűzések reálisnak tűnnek, s megvalósításuk sem marad el, ha Mexikó tud élni a hirtelen támadt olajgazdagságával. A mexikói „modell” sikere az olajgazdagság és a helyes gazdaságpolitika megfelelő, egyidejű „hangszerelésétől” függ.

GONDA GYÖRGY —
SZENTGÁLI PÉTER

Közjáték Iowában

Akik a texasi nyeregben ülnek

Még XIX. századi gondolkodás

Az Iowa állambeli előválasztások után egy elnökjelölttel és az USA két államával érdemes közelebbről megismerkedni. George Bushról, a Republikánus Párt jelöltjéről, illetve Texas és Iowa államokról van szó. Bush ugyanis Texasból való. S ezt az államot nálunk elég felületesen ismerjük, ahogy alig-alig Iowát, ahol ez az előválasztás lezajlott.

Texas, az USA nagyságra nézve negyedik tagállama. 11 196 730 ember lakja. Tízennyolc százalékuk mexikói eredetű és 12 százalékuk néger. Mellőzve ezúttal az állam régebbi történetét, el kell mondanunk: az állam számára a 70-es évek hoztak ugrásszerű fejlődést. Az 1972–73-as olajválság, illetve az olaj ugrásszerű áremelkedése óriási pénzeket jelentett Texasnak. És nem is annyira azért, mert — mint még ma is — az USA legnagyobb olaj- és földgáztermelője, hanem mert a két üzletággal kapcsolatos más, nagy vállalkozásoknak is Texas lett a központja. (Nem csupán az USA-ban, hanem mondhatni az egész kapitalista világban.) A nagy olajtársaságok — az Exxon, a Shell, a Gulf is a 70-es években tette át Texasba a központját, s az állam oly mértékben kifejlesztette az olaj- és földgáziparral kapcsolatos „know-how”-ját, hogy ma már ebből is óriási hasznot húz világszerte.

„Zavaróan nagy nyereség”

Politikai arculatának megértéséhez egy villanásnyit a múltjából. Texas akár még harminc évvel ezelőtt is az USA legszegényebb, legkulturálatlanabb államainak egyike volt, amelyet a Demokrata Párt tartott szilárdan a kezében, olyannyira, hogy az olajipar újgazdag texasijai is eleinte ezt a pártot támogatták. Prototípusuk, a houstoni bankár, Jesse Jones, Roosevelt kereskedelemügyi minisztere. (Aki azonban, ennek ellenére, is, a New Deal egyik leghevesebb ellensége volt...)

Ő, a „tory demokrácia”, egy speciálisan texasi politikai jelenség első igazi képviselője, ahogy tory-demokrata volt például a nálunk is ismert John B. Conally, az állam 1963–69. években kormányzója, aki 1973-ban aztán át is lépett az igazi „tory” Republikánus Pártba. A tory-demokraták azt vallják, hogy az állam akkor szolgálja a legjobban a polgárok érdekeit, ha a legsikeresebbeket, tehát a leggazdagabbakat támogatja, mégpedig alacsony adókkal, olcsó közszolgáltatásokkal meg alacsony munkabérekkel. Ezek aztán növelik a vállalkozási kedvet, tehát a munkakalkulákat. Texas az egyetlen

GEORGE BUSH NÉGY PILLANATKÉPE A SZÓNOKI EMELVÉNYEN

Iowa: mintha korunk még ide sem érkezett volna

nagy USA-állam egyébként, amely törvénybe iktatta a munkához való jogot, de ahol ugyanekkor a leggyöngébbek a szakszervezetek. Nem csoda hát, hogy a legnagyobb gazdasági virágzás közepette is az USA legalacsonyabb béreit itt fizették, igaz, hogy ugyanekkor itt voltak a legalacsonyabbak a megélhetési költségek is. A nagytőke — mint egy 1980-as politikai almanach írja — „...zavaróan nagy nyereségekre tett szert” az utóbbi években.

Az 1938–78 közötti 40 évben a tory-demokraták szilárdan ültek a texasi nyeregben, de akkor a republikánusok mind a kormányzóválasztáson, mind a szenátusin, ha igen kis különbséggel is — kétféle millió szavazatból 17 000-vel — győztek.

Vajon mi a különbség a republikánusok és a tory-demokraták között Texasban? A kérdésre a republikánus Ronald Reagan elsőpró győzelme ad választ, amelyet az 1976-os elnöki próbaválasztáson aratott Texasban Gerald Ford fölött, s amelyet elsősorban agresszívabb külpolitikai vonalának köszönhetett. (Akkor a Panama-szerződésről volt szó...) Ugyanez az agresszív külpolitika az alapja Carter ideiglenes sikerének Iowa államban. A texasi republikánusok szerint a szabad vállalkozás tette Texast virágzóvá, miközben a „jóléti államot” hirdető Észak-Kelet elszegényedett. Köztudott, hogy Észak-Keleten általában a Demokrata Párt az erősebb. (Mindez persze a dolgok végtelen leegyszerűsítése és igazi politikai provincializmusra vall.)

Dollármilliomos, diplomata

Ezt bizonyítja például George Bush, a republikánus elnökjelölt személye, aki ugyancsak erről az Észak-Keletről való. Mind külföldi, mind belpolitikai elképzelései nagyon közel állnak Reaganéhoz, azzal a különbséggel, hogy

Houston immár második törvényhozási időszakra megválasztott képviselőjeként is támogatja az úgynevezett „szegénységellenes” programot, és a szövetségi házipolitikai törvényt. Bush két alkalommal is megbukott mint szenátorjelölt Texasban, pedig már-már ott tartott, hogy 1972-ben (jó beszéd-készsége és fotogén voltának segítségével, s a mögötte álló erők támogatásával) Spiro Agnew helyére lép... Busht — az „átplántált jenkit” — különben is gyanakvással fogadták eleinte Texasban, de előző pályafutása nagyot lendített rajta. 1973–74-ben, a Watergate-ügy idején ő volt a

válság előjeleit fedezték föl mind a kettőn.

A XIX. századbeli léghőmérséklet, földhőközlősségről, és a tényről, hogy lakosainak többsége protestáns angolszás, az ember azt hihetné, hogy Iowa valamiféle republikánus fellegetvár. Republikánusnak ugyan republikánus, hiszen kormányzója, Robert D. Ray az, és Ford a legutóbbi elnökválasztáskor legyőzte itt Cartert (51:49 százalékos arányban), de íme, most a próbaválasztáson Carter, az idej demokrata jelölt nagy előnnyel győzött Iowában. Túlzott jelentőséget azonban az elnökválasztás végső kimenetele szempontjából a friss eseménynek tulajdonítani nem szabad.

Az állam eddigi története ugyanis arra vall, hogy az iowai politikai erőviszonyok nemigen változnak. Önálló állami léte óta a protestáns többség, a republikánusokra, a katolikus kisebbség a demokratákra szavaz. A kisvárosok, a maguk bankáiraival, kereskedőivel és tisztviselőivel itt hagyományosan és kitartóan republikánusok; a farmerek többsége viszont demokrata szavazó. Túl azonban a pártszempontokon az iowaiak egyek a szövetségi kormány iránt érzett gyanakvásokban, kifejezetten ellenséges érzülettel viseltetnek minden nagyobb szabású kormányprogram iránt, kivéve azokat, amelyek kedvezően befolyásolják a mezőgazdasági termékek árának alakulását. És ugyancsak szüntelen gyanakvással figyelik a nagyvárosok, mindenekelőtt Chicago életének alakulását. Ez a közeli város jelenti ugyanis számukra a legtöbbet a maga gabonátörszédjével, de fertőzött közéletével és politikai labilitásával, s alacsony kultúrális színvonalával egyaránt. Az iowaiak Illinois törszédességében ragaszkodnak a maguk politikájához, városaik, farmjaik rendjéhez és tisztaságához a végsőkig.

A hivatalos hatalommal szemben tanúsított merev ellenállásuk mutatkozott meg a 40-es évek elején is, amikor hangsúlyosan republikánus volt az állam, pedig az iowai Henry Wallace volt Roosevelt alelnöke. Az ötvenes években pedig Eisenhower ellen fordultak, és az 58-as választásokon szinte csak demokratákat küldtek a képviselőházba.

Enyhén republikánus

A hatvanasokban — főleg 1966-ban — Johnson „nagy társadalom” néven ismert belpolitikai programját, és Vietnam-politikáját ítélték el szavazataikkal, s erősítették ismét a republikánusokat. A 70-es évek elején pedig már nyíltan elégedetlenkedtek a Nixon-adminisztrációval és megindultak vissza a demokraták felé.

Az 1978-as választások kiegyensúlyozott helyzetet teremtettek Iowában. Robert D. Ray republikánus kormányzó, az USA kormányzó testületének rangidőse; két szenátora közül egyik demokrata, a másik republikánus; hat képviselője esetében is három-három a megosztás. Az állam szenátusában 28 republikánus és 22 demokrata, képviselőházában 56 republikánus és 44 demokrata ül.

Ez az enyhén republikánus Iowa „előszavazott” most nagy többséggel a demokrata államelnök, Carter mellett. A fentiek ismeretében azonban bizonyos jelzéseket magán hordozó közjátéknál nem szabad többre értékelni a történeteket.

GELLÉRT GÁBOR

Az ördögi kör

Válságiparágak és „acélháborúk”

Csiperózsika-álom a daru alatt

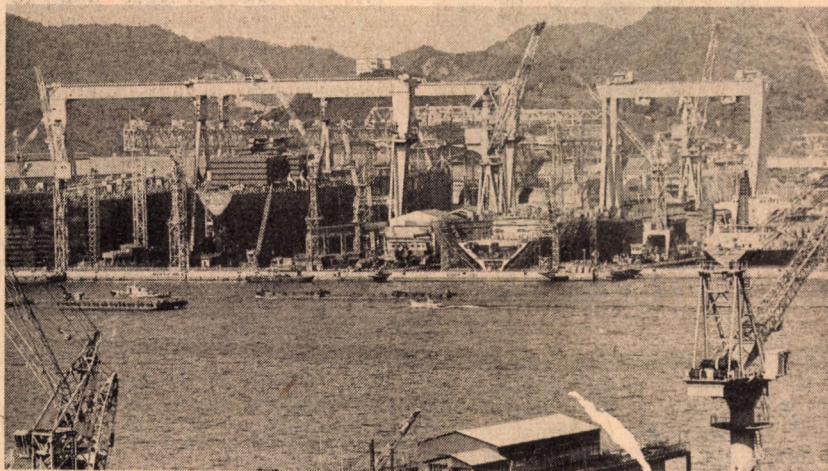
A hetvenes évek második felében a fejlett tőkés államok gazdasági szótárába új fogalom vonult be: egyre több szó esett az úgynevezett lemaradó iparágak — acél- és textilipar, hajógyártás — köréről. A súlyos gazdasági gondok és a világ-gazdasági szerkezetváltás ezeket a lemaradó ágazatokat válságiparágakká „alakította át”. Tehertételeiktől a tőkés gazdaság egyelőre nem képes megszabadulni. Érdekes módon azok a szektorok, amelyek nem is olyan régen „a piacgazdaság lokomotívjai” voltak, ma már elkerülhetetlenül a hanyatlás irányába tartanak. Fenntartásuk, korszerűsítésük akadályozza az úgynevezett vívőágazatok — elektronika, nukleáris ipar, vegyipar stb. — gyors fejlesztését, ráadásul súlyos szociális problémákat is okoznak. Az egyes korábban virágzó iparágak nagyjából azonos időben kerültek kritikus helyzetbe a fejlett tőkés országokban; ez jelentősen kiélezte a közöttük amúgy is meglévő gazdasági ellentéteket. Olyannyira, hogy még napjainkban is egymást követik az „acélháborúk”, a különböző korlátozó és megtorló intézkedések.

Százezer elbocsátás...

A fejlett tőkés országok a hatvanas években viszonylag modern és nagy teljesítményű acélgyártó kapacitásokat hoztak létre. A konjunktúra felszívta a termelést és elvonta a figyelmet a meglévő üzemek szükségszerű, folyamatos korszerűsítéséről. (A jó piaci lehetőségek közepette a nagy acélkoniszternek pénzeszközeit, a modernizálás helyett — előszeretettel fektették be más ipar- és üzletágakba.)

Az 1973—74-es olajárrobbanás, valamint az ezt követő gazdasági válság olyan sokk volt a vas- és acélipar számára, amelyen még ma sem jutott túl. A recesszió következtében számottevően csökkentek az iparág rendelései, felszínre kerültek a szerkezeti és technikai gyengeségek. Mindennaposá váltak a sztrájkok, az üzembeszakadások. A kohászati ipar kapacitáskihasználatlansága 1977-ben elérte az 50 százalékot.

A tekintélyes Nemzetközi Acél-és Vasintézet az 1970—85 közötti időszakra még 4,5 százalékos évi növekedést jósolt az iparág számára. Ez kezdetben elfogadhatónak bizonyult, 1975-ben azonban már 9 százalékos csökkenés következett be. (A Közös Piac országaiban 15, az USA-ban 13 százalékkal esett vissza a termelés, Japánban is több mint 10 százalékkal.) 1978-ban sikerült újra elérni az 1974-es termelési szintet; jelenleg lassú növekedés tapasztalható. A világ nyersacél-

A VILÁG EGYIK LEGNAGYOBB HAJÓGYÁRA, A MITSUBITSU

Ez az évtized a vas- és acélipar további sorvadását hozza

termelésének 18 százalékát a Közös Piac, 14 százalékát az Egyesült Államok adja, Japán részesedése 14 százalék. (A KGST-országok részesedése megközelíti a világtermelés 30 százalékát.) Az iparág több mint kétharmada a tőkés országokban állami tulajdonban van, bár újabban a kormányok mind határozottabb lépéseket tesznek a reprivatizálás irányába.

A kereslet az elmúlt öt év során mind jobban eltolódott a finomabb — nemesacél, elektroacél stb. — termékek iránt, a korszerűsítések elmaradása következtében azonban a nyugati acélipar nem képes zökkenőmentesen eleget tenni az elvárásoknak. Csak az amerikai acéliparnak 70 milliárd dolláros azonnali beruházásra lenne szüksége az új helyzethez való alkalmazkodáshoz, arra az összegre, amelynek befektetését a nagy konszern — U. S. Steel, Bethlehem Steel, Armco — a szükséges időben elmulasztotta.

Megvalósíthatatlan „ötlet”

A Közös Piac hétszázezer dolgozót foglalkoztató acélipara igen nehéz helyzetbe került. A csökkentett munkaidő, a munkáselbocsátás szinte mindennaposá vált. Különösen nehéz a helyzet Angliában és Olaszországban. A szigetország kormánya nem hajlandó tovább finanszírozni a veszteségeket, s nyíltan hangoztatja az iparág visszafejlesztésének szükségességét. Az olasz acélipar napi vesztesége mintegy 2 millió dollár, a francia vasipar pedig csaknem 40 milliárd frankkal tartozik az államnak. A legkedvezőbb helyzetben az NSZK acélipara van; ott a szükséges átszervezéseket és beruházásokat időben és maradéktalanul végrehajtották. A vas- és acélipar halmozódó gondjainak enyhítésére a Közös Piac 1985-ig végrehajtható szanalási tervet fogadott el.

A terv alkotója Etienne Davig-

non, a brüsszeli bizottság ipari kérdésekben illetékes tagja a tagországok acéltermelésének az 1977-es szinten való befagyasztását ajánlja, és küszöbárral igyekszik elejét venni az áresésnek. A nyugat-európai gazdasági integráció tagállamai csökkentik az újabb termelőkapacitások építéséhez nyújtandó állami támogatást, ugyanakkor Brüsszel hajlandó kölcsönöket és segélyeket nyújtani az acélipar átszervezéséhez és modernizálásához. Am a korszerűsítés mintegy százezer munkahely megszüntetését jelenti. Ezt a hatalmon levő kormányok egyelőre nem merik vállalni. (Az év eleji angol acélmunkássztrájk

kés gazdaságoknak fel kell hagyniuk az acél gyártásával, s a termelést a harmadik világba kell áthelyezni. (A jelenlegi gazdasági és társadalmi struktúra mellett ez az „ötlet” természetesen nem valósítható meg.) Az emelkedő energiaárak mellett a kohászati energia-szükséglete igen magas — egyre kevesebb lehetősége van a nyugat-európai és az amerikai acéliparnak a talpraállásra, szakértők véleménye szerint ez az évtized a vas- és acélipar további sorvadását hozza.

Nem sokkal kedvezőbb a helyzet a másik válságiparágban, a hajógyártásban sem. A közel-keleti háborúkat követő hatalmas hajóépítési konjunktúra megszűnt. A recesszió nem kerülte el a hajógyártó ipart sem, ugrásszerűen visszaesett a rendelésállomány. Még a meglévő hajók jelentős része is Csiperózsika-álomba merülve aludt a kikötőkben. Több ezer hajót szereltek le és olvasztottak be — karbantartásuk állandó fuvar nélkül nem volt kifizetődő. (A pangás nem egyformán érintett minden hajótípust. Az általános visszaesés ellenére növekedett egyes speciális szállítóhajók — például az ércszállítók — iránti kereslet.)

Haldoklás meghosszabbítva

A hajóipari válság elsősorban a hagyományosan hajóépítő nyugat-európai országokat érintette. Spanyolország, Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Norvégia hajóépítő üzeimében ma az 1976-os kapacitás egyharmadát használják ki. (Franciaországban több hajógyárat végleg bezártak, 50 000 munkás került az utcára.)

A nagy múltú hajógyárak a kormányoktól várják a segítséget, mert többségüket a csőd fenyegeti. A Kilenck jelenleg évi egymilliárd dollár támogatásban részesítik a „vízi ipart”, de ez a szó szoros értelmében csak csepp a tengerben. Brüsszel ebben a szektorban is drasztikus intézkedéseket határozott el. 1985-ig felére kell csökkenteni a közös piaci hajógyártó-kapacitást, s nagyszabású modernizálási programot kell végrehajtani — munkahelyek tízezreinek megszüntetésével. A közös költségvetés a modernizálásnak csak egy töredékét tudja finanszírozni, a fő gond továbbra is a kormányoké.

A hajóépítő ipar válságát a fejlett tőkés államokban csak mélyíti, hogy a kevés megrendelés mind nagyobb részét Japán és néhány fejlődő ország kapja meg. Már 1978-ban a világon épített hajók 35 százaléka Japánban készült, idén ez az arány eléri várhatóan az 50 százalékot. Japán, Brazília, Tajvan, Mexikó, Szingapúr, Dél-Korea hajói 20—40 százalékkal olcsóbbak, mint az azonos minőségű nyugat-európaiak.

A nyugat-európai hajóépítő ipar elkeseredett küzdelme a létért egyre élesebb lesz. Az ágazat válsága a legújabb előrejelzések szerint 1983—84-ig tart majd. A teljes összeomlás csak a kormányok támogatásával kerülhető el.

Vajúdik a fejlett tőkés országok „legrégebbi” válságiparága, a textilipar is. A nyugat-európai és az amerikai textilgyártók egyre kevésbé bírják a versenyt a fejlődő országok utólrétegetlenül olcsó — és ugyancsak jó minőségű — termékeivel. Sorra zárják be a versenyképtelen textilüzemeket, s elsősorban a műszálgártók kerültek nehéz helyzetbe. A műszálak alapanyaga az egyre dráguló kőolaj.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

A gyanakvás levegője

Politikai telefonok

Stratégiai feledékenység

KÉT KORMÁNYFŐ*
Kína fegyvereket szállít

elhárítófegyvereket és helikoptereket, bonyolult híradástechnikai berendezéseket, továbbá csapatszállító repülőgépeket és M-60-as tankokat szállít Pakisztánnak.

De ez még nem minden. Közben az amerikai kormány szerződéses kötelezettségeit megszegve, két éve visszatartja az Indiának szánt dúsított uránt, a Washington Star arról számol be, hogy a Pentagon hatályon kívül akarja helyezni a pakisztáni atomfegyverkísérletekhez szükséges eszközök szállítására hozott kongresszusi embargót. Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az amerikai stratégia álmaiban Irán elvesztése után Pakisztán válhatna a térség egyik „erős láncszemévé”. Mindezt annak a Carter elnöknek köszönheti, aki nem is olyan régen még kénytelen volt utasítást adni a Pakisztánba irányuló katonai szállítások felfüggesztésére, ha nem akarta ország-világ előtt végképp lejártni az emberi jogok ürügyén indított amúgy is hitelét veszített kampányát.

Keserű emlékek

Az amerikai elnök most ebben a viszonylatban sutba dobta elveit. Nagyon hamar elfelejtette, hogy a pakisztáni diktátor a leg-
elemibb emberi jogokat lábbal tiporva, akasztófára juttatta a törvényesen megválasztott Ali Zulfikar Bhuttót; hogy közel ötszázat végeztetett ki politikai ellenfelei közül; s a közelmúltban kijelentette: a választások megtartása olyan luxus, amelyet Pakisztán nem engedhet meg magának. A belpolitikai játékot az általunk meghatározott szabály szerint kell játszani. Ha bármely párt vagy vezető kísérletet tesz elképzeléseink meghíúsítására, „keményen fogunk büntetni”.

Washington azt is késznek bizonyult elfelejteni, hogy 1979 novemberében Ziaul Hak ölbe tett kézzel nézte, miként rohamozzák meg a fanatikusok egymást követő hullámai az amerikai nagykövetséget. Amikor a több órás késéssel érkező pakisztáni rendőrség végre megtisztította a terepet, két amerikai diplomata már halott volt: „A durva támadás — hangzott akkor a State Department nyilatkozata — nehezen gyógyítható sebet ejtett kapcsolatainkon.” Minderről azon-

ban egy szó sem esett Brzezinski iszlamabadi látogatásakor. Ott már csupán arról egyezkedtek, miként lehet a legrövidebb időn belül, a legkorszerűbb fegyverekkel felszerelni Pakisztánt.

Indiát azért is nyugtalanítja ez a nagy amerikai—pakisztáni összeborulás, mert Ziaul Hak 430 000 fős hadseregének negyötöde „az Afganisztán felől fenyegető veszély” ellenére mind a mai napig a pakisztáni—indiai határon állomásozik. Az északnyugati határkörzet, (tehát az állítólagos veszélyzóna) parancsnoka jelentette ki a nemrég oda látogató Lord Carrington brit külügyminiszternek, hogy a „parancsnoksága alá mindössze két hadosztály tartozik és katonái közül 18 000-nek csupán elavult puszkája van”.

Hírek szerint az amerikaiak — hogy a nyugtalanító Indiát leszereljék — megpróbálták nyomást gyakorolni Ziaul Hakra, hogy az indiai határ mentén állomásozó erőinek egy részét csoportosítsa át az afgán határra. Hak azonban ez ideig csupán annyit tett, hogy nyilvánosan kijelentette: Indiának nincs mit tartania a pakisztáni hadipotenciál megerősödésétől, mert Pakisztán sohasem fog Indiára támadni.

Új-Delhiben azonban nem veszik kétségbe az efféle ígéreteket. Még elevenen él emlékezetükben az 1962—63-as és 1965-ös pakisztáni agresszió. Az indiai nép aggodalma jutott kifejezésre abban a nyilatkozatban, amelyet Indira Gandhi adott egy japán lapnak. Állásfoglalásában a miniszterelnök asszony éles szavakkal bírálta Washington és Pekinget a Pakisztánba irányuló fegyverszállítások miatt. Kijelentette, hogy „a Pakisztánnak nyújtott katonai segély nem válik ennek az országnak a javára sem belpolitikai, sem nemzetközi vonatkozásban. Elegendő okunk van rá, hogy nyugtalanodjunk Pakisztán katonai potenciáljának növekedése miatt. Függetlensége kivívása óta ugyanis — más országoktól kapott fegyverekkel — már háromszor követett el agressziót ellenünk”.

Indira Gandhi aggodalmának adott hangot az India és Kína közötti határvíta rendezetlensége miatt, továbbá amiatt is, hogy Kína, miközben modern fegyvereket akar vásárolni az Egyesült Államoktól és Nagy-Britanniától — maga is szállítóként jelentkezik a pakisztáni piacon.

A kínai fegyverek

A kínai fegyverszállítást különös megvilágításba helyezi az, hogy a két ország viszonya az India ellen indított 1962-es kínai területszerző háború óta rendezetlen. Ebben az is szerepet játszott, hogy Indira Gandhi kormányása idején az indiai—szovjet kapcsolatok állandóan fejlődtek. Noha már

1976-ban — a kínai nyitás jegyében — sor került a 14 évvel ezelőtt befagyasztott kínai—indiai kapcsolatok felmelegítésére, Peking csak Indira Gandhi bukása után szorgalmazta a teljes normalizálást.

E lépés célzatossága rögtön nyilvánvalóvá válik bárki számára, aki egy pillantást vet a Gandhi aszszony bukását kommentáló kínai lapokban megjelent írásokra. Az Új Kína hírügynökség például „Indira Gandhi bel- és külpolitikájának népszerűtlenségével” — értsd szovjetbarát mivoltával — magyarázta annak idején a Nemzeti Kongresszuspárt vereségét. Ennek megfelelően nem örültek Pekingben a januári győzelemnek sem. Azzal vádolták Indira Gandhit, hogy rágalmatokat szór Kínára, amikor Peking terjeszkedési szándékait emlegeti, s ha lehet, még ridegebbé vált a kínai sajtó hangneme azóta, hogy az indiai kormány állást foglalt a Népi Kambodzsa Heng Samrin vezette kormánya mellett.

Az a tény tehát, hogy Kína fegyvereket szállít Pakisztánnak (mégpedig az Indiától elhódított Karakorum hágón át kiépített hadiúton), továbbá, hogy jelentős fegyverszállításokra kapott ígéretet az Egyesült Államoktól és mindeközben területi igényeket támaszt Indiával szemben, okkal nyugtalanítja Új-Delhit.

„Ha a kínaiak fegyvert kapnak, kísértést érezhetnek majd azok használatára” — kommentálta a Kínának tett fegyvereladási ígéretet az indiai kormányfő. Hozzátette: „Kína már bejelentette országunknak területi igényeit, s nemcsak a múltban, már általuk elfoglaltakra, hanem újabb körzetekre is, nem szólva Délkelet-Ázsia más országairól.”

Indiai aggodalmak

A Neue Züricher Zeitung szerint ezek azok az okok, amelyek miatt Ziaul Hak a hosszú telefonbeszélés során sem tudta meggyőzni az indiai kormányfőt a kínai—pakisztáni együttműködés veszélytelenségéről. Sőt a legutóbbi események arra figyelmeztették Indira Gandhit, hogy országa és a térség biztonságát nem az Afganisztánnak nyújtott szovjet katonai segítség, sokkal inkább a kialakulóban levő amerikai—kínai—pakisztáni szövetség és annak katonai következményei fenyegetik. Ez az aggodalom jutott kifejezésre abban is, hogy az indiai kormány a parlament követelésére a Pakisztánba irányuló fegyverszállítások beszüntetését kérte Washingtontól.

KANYÓ ANDRÁS

Az új indiai Indira Gandhi-kormány törekvései az indiai—pakisztáni viszony javítására már az első kísérleteknél megfeneklettek. A külpolitikai célokat Szendzsira Reddi elnök foglalta össze az új összetételű parlamentben elhangzott első felszólalásában, amikor kijelentette: folytatni kívánják az indiai—pakisztáni kapcsolatok normalizálásának folyamatát; és tárgyalni akarnak Kínával valamennyi fennálló kérdéstről, beleértve a határvitát is. Közben leszögezték: szándékukban áll a Szovjetunióval való együttműködés elmélyítése; illetve „a kölcsönösen nagyra becsült közös értékek alapján” konszolidálni az indiai—amerikai viszonyt.

Elvetélt kísérlet

Indira Gandhi az említett alapvető külpolitikai célok megvalósítását a legegyszerűbbnek tűnő feladattal, a Pakisztánnal fennálló nézeteltérések rendezésével, a jószomszédi kapcsolatok helyreállításával akarta kezdeni. Ezért küldte külügyi államtitkárát a kormányalakítást követő első fontosabb missziójaként Iszlamabadba. R. D. Sathe és pakisztáni kollégája, Shah Nawaz két napon át tanácskozott zárt ajtók mögött Iszlamabadban. A február elején létrejött találkozóznak nagy jelentőséget kölcsönözött két tényező: a Szovjetunió Afganisztánnak nyújtott katonai segítsége és az amerikai kormány hisztérikus reagálása. Ez utóbbi a Pakisztánba irányuló fegyverszállítások felújítására tett ígéretben és abban jutott kifejezésre, hogy február első napjaiban — katonai szakértők népes táborától kísérve — a pakisztáni fővárosban termelt Zbigniew Brzezinski, hogy megtegye a szükséges lépéseket Carter elnök ígéretének realizálására.

Ebben, az India számára nem túlságosan kedvező légkörben kezdődtek meg az indiai—pakisztáni tárgyalások. A közlemény szerint a megbeszélések „szívélyes” és „összinte” légkörben zajlottak le. Azóta azonban kiderült, hogy a találkozó napirendjén szereplő egyetlen kérdésben sem tudtak megegyezni. A gyanakvás légkörét egyik részlől sem sikerült eloszlatni, noha Ziaul Hak tábornok hosszú telefonbeszélgetésben igyekezett meggyőzni Indira Gandhit arról, hogy Pakisztán csupán védelmi célokra kívánja felhasználni az Egyesült Államoktól és nyugat-európai szövetségeseitől, illetve a Kínától kapott fegyvereket. A pakisztáni elnök arra hivatkozott, hogy a szovjet csapatok afganisztáni bevonulása után országát közvetlen veszély fenyegeti. Ezt az érvelést azonban aligha vehették komolyan Új-Delhiben, ahol az afganisztáni demokratikus erőknek nyújtott szovjet katonai segítséget úgy ítélték meg, hogy az nem fenyegeti a térség egyetlen országának a biztonságát sem. Indiai részről ezzel szemben úgy vélekednek, hogy Pakisztán amerikai és kínai közreműködéssel történő nagyarányú fegyverkezése ismét veszélybe sodorhatja Indiát.

A Carter elnök által eredetileg felajánlott 400 millió dolláros segély helyett — amelyről Ziaul Hak kijelentette, hogy azon legfeljebb földi mogyorót vásárolhatnak — ma már egymilliárd dolláros katonai szállításról van szó, de Pakisztán legalább 4 milliárdot szeretne kapni. Az Egyesült Államok harci repülőgépeket, föld—levegő és levegő—levegő rakétákat, páncélos

* Archívkép: Ali Bhutto pakisztáni és Indira Gandhi indiai vezető.